

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKA NALOGA

DAVOR BOZOVIČAR

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

Športno treniranje

Alpsko smučanje

**VPLIV STARŠEV NA TRENERJEVE ODLOČITVE V
ALPSKEM SMUČANJU**

DIPLOMSKO DELO

MENTOR

Doc. dr. Blaž Lešnik

SOMENTORICA

Doc. dr. Tanja Kajtna

RECENZENT

Prof. dr. Milan Žvan

DAVOR BOZOVIČAR

Ljubljana, 2011

ISKRENA ZAHVALA

Zahvala doc. dr. Tanji Kajtna in doc. dr. Blažu Lešniku za mentorstvo, usmerjanje pri nastajanju diplomskega dela, ter za strokovno pomoč in izkazano pozornost.

Ključne besede: alpsko smučanje, starši, trener, vpliv, anketa.

VPLIV STARŠEV NA TRENERJEVE ODLOČITVE V ALPSKEM SMUČANJU

Davor Bozovičar

IZVLEČEK

V diplomski nalogi smo obravnavali vpliv staršev na odločitve trenerja v alpskem smučanju. Namen raziskave je bil ugotoviti, ali so dejavniki: spol staršev, njihova splošna in športna izobrazba, finančni vložek staršev, uspeh/neuspeh tekmovalca, vzrok za vpliv staršev na delo in odločitve trenerjev v otroški kategoriji alpskega smučanja.

Prvi del naloge predstavlja teoretično predstavitev problema: refleksija vrhunškega športa na šport mladih, razvojne značilnosti mlajših športnikov, proces socializacije pri razvoju otrok in mladine, mladi in tekmovalni šport, alpsko smučanje z vidika tekmovalnega športa, vloga trenerja pri delu z mladimi in vloga staršev v športu.

V diplomski nalogi je bil otrok-športnik obravnavan kot stranski igralec, kot produkt vplivov in odločitev staršev, trenerjev in njunih interakcij. Vloga vseh tistih, ki so vključeni v kariero vrhunškega tekmovalca, postaja vedno bolj usmerjena v storilnost. Storilnost otroka tekmovalca po dobrih rezultatih, storilnost trenerja po napredku svojih varovancev in storilnost staršev, da finančno podpirajo program vadbe. Soodvisnost staršev in trenerjev je dejstvo. Številni psihologi in sociologi so v svojih raziskavah natančno določili vlogo staršev in vlogo trenerja. To velja v splošnem za vse oblike športnega udejstvovanja. Oba imata zelo pomembno vlogo pri otrokovem gibalnem, biopsihosocialnem in kariernem razvoju.

V alpskem smučanju v teoriji in praksi ni bistvenih razlik. Vendar je smučanje tako specifičen šport (kraj bivanja – kraj treninga, odvisnost od naravnih pogojev – poletni treningi v tujini, stalno spreminjanje in prilagajanje zaradi vremenskih in drugih pogojev), da so starši v marsičem bolj vpeti v sam šport, kot po teoriji idealne vloge: podpora, spodbujanje, pomoč pri logistiki.

V raziskavo so bili vključeni starši tekmovalcev alpskega smučanja v kategoriji starejših dečkov in deklic Slovenije ter njihovi trenerji. Podatke za raziskavo smo dobili z uporabo anketnega vprašalnika in usmerjenega intervjuja s trenerjem. Dobljeni rezultati so potrdili hipotezo o povečanem vplivu staršev na trenerja zaradi večjega finančnega prispevka in ovrgli postavljeno hipotezo o povečanem vplivu staršev ob neuspehu otroka na tekmi.

ABSTRACT

Key words: alpine skiing, parents, trainer, influence, questionnaire.

THE INFLUENCE OF PARENTS ON A TRAINER'S DECISIONS IN ALPINE SKIING

Davor Bozovičar

SUMMARY

In diploma work we discussed parents' influence on a trainer's decisions in alpine skiing. The purpose of this research was to find out whether the following parents' sex, their general and sport education, their financial input, and success and/ or failure of a skier-competitor might be the reason for parents' influence on trainer's work and his decisions in junior's category in alpine skiing.

The first part presents the theoretical part: the top- level sport reflection on youth sport, the development features of young sportsman, the process of socialisation in youth development, the youth and competitive sport, alpine skiing from the angle of competitive sport, the role of a trainer and parents' role in sport.

A child as a sportsman will be treated as a "secondary player" who is under the parents' influence and their decisions as well as trainer's and their cooperation. The role of those people who are more and more included in young top- level sportsman is being focused on efficiency. Young top- level sportsmen's efficiency results in his/ her good results, trainer's efficiency results in skiers' progress, and parents' efficiency reflects in their financial support. The parent- trainer interdependence is essential. Numerous psychologists and sociologists have exactly defined the role of the parent and the trainer. This is common in every sport manifestation. They both have very important role in child's motive, biopsychosociologist and career development.

There are no significant differences between theory and practice. Although skiing being so specific (meaning: the base location, the training location, dependency on natural conditions-summer trainings abroad, constant movement because of the weather condition) parents are involved even more than we can imagine, not only by theory of an ideal involvement-support, encouragement, help.

This research involves parents of Slovene skier- competitors from junior category and their trainers. We have gathered all data on the basis of a questionnaire and an interview with the trainer. The results have supported the hypothesis that parents' interference has been increased because of their higher financial support and it has been decreased with child's failure.

KAZALO

1. UVOD	9
1.1 ALPSKO SMUČANJE	12
1.2 VRHUNSKI ŠPORT	13
1.3 REFLEKSIJA VRHUNSKEGA ŠPORTA NA ŠPORT MLADIH	14
1.4 RAZVOJNE ZNAČILNOSTI MLAJŠIH ŠPORTNIKOV	14
1.4.1 Nekatere biološke značilnosti razvoja, zanimive za športni napor	14
1.4.2 Razvoj posameznika v obdobju adolescence	15
1.5 PROCES SOCIALIZACIJE PRI RAZVOJU OTROK IN MLADINE	16
1.5.1 Socializacija mladih športnikov	17
1.5.2 Dejavniki, ki vplivajo na športno aktivnost otrok	18
1.6 MLADI IN TEKMOVALNI ŠPORT	19
1.6.1 Pozitivni vidik tekmovalnega športa mladih	19
1.6.2 Negativni vidik tekmovalnega športa mladih	20
1.6.3 Smiselnost zgodnjega usmerjanja	21
1.6.4 Tekmovanja in mladi športnik	23
1.7 ALPSKO SMUČANJE Z VIDIKA TEKMOVALNEGA ŠPORTA	25
1.7.1 Opredelitev športne panoge	25
1.7.2 Dejavniki, ki vplivajo na uspeh v tekmovalnem alpskem smučanju	26
1.7.3 Športne organizacije	29
1.7.4 Smučarska zveza Slovenije	30
1.7.5 Športna društva	31
1.8 VLOGA TRENERJA PRI DELU Z MLADIMI	33
1.8.1 Opredelitev trenerja	33
1.8.2 Naloge trenerja	34

1.8.3 Lastnosti uspešnega trenerja	36
1.8.4 Odnos trener – športnik	38
1.8.5 Trener kot povezovalec staršev v športu	39
1.8.6 Napotki za trenerja pri delu z mladimi športniki	40
1.8.7 Trenerji mladih športnikov v primerjavi s trenerji starejših športnikov	41
1.9 VLOGA STARŠEV V ŠPORTU	42
1.9.1 Naloge družine pri razvoju športnika	42
1.9.2 Vloga staršev glede na starostno obdobje otrok	43
1.9.3 Vloga staršev v odnosu športnik – trener – starši	44
1.9.4 Pozitivna vloga staršev	46
1.9.5 Negativna vloga staršev	47
1.9.6 Vloga staršev v alpskem smučanju – večplastnost smučarske problematike	49
1.10 CILJI NALOGE	50
1.11 DELOVNE HIPOTEZE	50
2. METODE DELA	51
2.1 PREIZKUŠANCI	51
2.2 PRIPOMOČKI	51
2.3 POSTOPEK	52
3. REZULTATI Z RAZPRAVO	53
3.1 PRIMERJAVA MED OČETOM IN MATERJO	53
3.2 VPLIV STARŠEV NA TRENERJE V PRIMERJAVI Z VIŠINO FINANČNEGA PRISPEVKA	55
3.3 PRIMERJAVA MED SKUPINAMI: TRENER, OČE, MATI	58
3.4 OTROKOV USPEH/NEUSPEH NA TEKMI KOT VZROK VPLIVA NA TRENERJA	61
3.5 ŠPORTNA IZOBRAZBA STARŠEV PRI VPLIVU NA TRENERJA	62
3.6 ANALIZA USMERJENEGA INTERVJUJA S TRENERJEM	62

3.6.1 Prvi tematski sklop	62
3.6.2 Drugi tematski sklop	63
3.6.3 Tretji tematski sklop	64
3.7 ODLOČITEV O HIPOTEZAH	64
3.8 PRIMERJAVA UGOTOVITEV RAZISKAVE Z DRUGIMI RAZISKAVAMI	65
4. SKLEP	67
5. LITERATURA	69
6. PRILOGE	72

1. UVOD

»Smučanja se na žalost ne more iti vsak« Nuša Tome-Babnik (Pihlar in Pogačnik, 2004). Nuša Tome je nekdanja vrhunska smučarka, ki je nastopila na zimskih olimpijskih igrah leta 1980 v Lake Placidu in leta 1984 v Sarajevu v veleslalomu in slalomu. Pozneje je bila tudi smučarska trenerka, danes pa smučanje trenira njena hčerka. Njena izjava in njen profil sta zanimiva zato, ker se pojavlja v treh vlogah: vrhunska tekmovalka, trenerka in starš.

Je alpsko smučanje res prišlo do točke, kjer se selekcija začne z debelostjo starševih denarnic? Ali pa je izjava mišljena v smislu izjemno trdega dela otrok, trenerjev in stalnega žrtvovanja staršev? Odgovor je razviden iz naslednje izjave: »Na koncu ostanejo le otroci premožnih staršev« Nuša Tome-Babnik (Pihlar in Pogačnik, 2004).

V smučanju so starši vedno bili in bodo glavni financerji svojega otroka. Vendar je s tem dejstvom povezan problem, ki ga želimo v diplomski nalogi raziskati. Ali je finančni prispevek spremenil vlogo staršev smučarjev in ali je od tega dejavnika odvisen vpliv staršev na trenerjeve odločitve?

Osrednja tema diplomskega dela je vpliv staršev na odločitve trenerja v alpskem smučanju. Cilj raziskave je ugotoviti, ali so dejavniki: spol staršev, njihova športna izobrazba, finančni vložek staršev, uspeh/neuspeh tekmovalca, vzrok za vpliv staršev na delo in odločitve trenerjev.

Problem, ki se pojavlja v praksi, je, da se vloga staršev otrok, vključenih v sistematično in selektivno vadbo v slovenskih smučarskih klubih, spreminja. Temu gre pripisati dejstvo, da postajajo starši danes vedno bolj informirani s strani različnih medijev, kar jim daje navidezno znanje, da razumejo in obvladajo načela in zakonitosti procesov treninga od načrtovanja, izvedbe, organizacije, nadzora, metod in sredstev. Starši tako hitro dosežejo raven, ko mislijo da so kompetentni za dajanje strokovnih mnenj.

V nalogi je predstavljen sistem organiziranosti tekmovanj na nivoju otroškega alpskega smučanja in način selekcije otrok v otroško in mladinsko reprezentanco Slovenije. To služi kot ozadje za ovrednotenje delovanja staršev in trenerjev. Njihove odločitve, pričakovanja, strategije so odvisne od načina delovanja klubov in sistema tekmovanj in izbora.

V diplomski nalogi bo otrok-športnik obravnavan kot stranski igralec, kot produkt vplivov in odločitev staršev, trenerjev in njunih interakcij.

Alpsko smučanje je relativno mlada športna panoga in je zelo hitro dosegla globalno priljubljenost ter vse njene pozitivne in negativne posledice. Skozi zgodovino je smučanje preko olimpijskih iger, tekem svetovnega pokala in svetovnih prvenstev doseglo veliko medijsko zanimanje. Zmagovalci tekem svetovnega pokala, dobitniki olimpijskih medalj so postali nacionalni junaki, svetovno znani športniki, »kultne osebnosti«. S tem se je smučanje začelo iz amaterizma obračati v profesionalizem. Otroci in starši so dobivali nove motive za treniranje alpskega smučanja, tovarne smučarskih izdelkov so si postavljale nove cilje po razvoju opreme in globalizaciji trga. Smučanje in »smučarji« so postali tržno zanimivi. Od njega se je dalo živeti, posredno in neposredno, in pojavljati se je začel nov poklic: alpski smučar in smučarski trener.

Na tej točki pa postane vloga vseh tistih, ki so vključeni v kariero vrhunškega tekmovalca, vedno bolj usmerjena v storilnost. Storilnost otroka tekmovalca po dobrih rezultatih, storilnost trenerja po napredku svojih varovancev in storilnost staršev, da finančno podpirajo program vadbe. Soodvisnost staršev in trenerjev je dejstvo. Številni psihologi in sociologi so v svojih raziskavah natančno določili vlogo staršev in vlogo trenerja. To velja v splošnem za vse oblike športnega udejstvovanja. Oba imata zelo pomembno vlogo pri otrokovem biopsihosocialnem razvoju in v alpskem smučanju v teoriji in praksi ni bistvenih razlik. Vendar je smučanje tako specifičen šport (kraj bivanja – kraj treninga, poletni treningi v tujini, stalno spreminjanje in prilagajanje zaradi vremenskih in drugih pogojev), da so starši v marsičem bolj vpeti v sam šport, kot po teoriji idealne vloge: podpora, spodbujanje, pomoč.

1.1 ALPSKO SMUČANJE

Tako kot večina športov, je tudi smučanje determinirano s socialnim in kulturnim kontekstom, v katerem se smučanje kot šport udejanja. Že na nominalni ravni se razkriva velika kompleksnost vsega, kar je označeno s terminom smučanje. Že med smučanjem, ki je po definiciji oblika gibanja, pri katerem se s pripomočkom, pripetim na noge, drsajoče premikamo po snegu, in »smučanjem« z vsemi svojimi podstadiji je ogromna razlika.

Smučanje je izvorno nastalo na različnih koncih sveta, poleg Skandinavije in Sibirije verjetno neodvisno tudi kje drugje. Smučanje, kakršnega so gojili na Norveškem, je bistveno vplivalo na razvoj smučanja, kot ga poznamo danes. Skupaj z uvažanjem norveških smuča na območje Alp se je uvažala tudi nordijska ideja o smučanju. Pozorni pa moramo biti na ločevanje smučanja in alpskega smučanja. Na Norveškem je imelo smučanje bolj kulturni pomen, kot športni. V smislu aktivnega preživljanja časa na prostem, združevanje telesa in duše z oblikami premikanja po snegu s smučmi. S prenosom idej in materiala na območje Alp pa dobiva smučanja novo, avtohtono ideologijo. Najbrž je bila to posledica novega alpskega terena, drugačne kulture in dojemanja smučanja kot manj popotniškega in več spuščajočega z dodatkom hitrosti. Iz tega tudi logično delitev na nordijsko in alpsko smučanje.

Prvi uporabniki nove zimske aktivnosti pa niso bili avtohtoni prebivalci, ampak meščanska elita, ki je imela dovolj časa in denarja. V slovenskem prostoru se je smučanje razvijalo preko bloškega smučanja na podeželju in v krogih meščanske elite. V Ljubljani se je smučanje okoli prvega desetletja 19. stoletja uveljavljalo v povezavi z nemškimi in pozneje slovenskimi (ljubljskimi) klubi. Za prve organizirane oblike smučarskega udejstvovanja na slovenskem ima največ zaslug Rudolf Badjura, ki je organiziral prvi smučarski tečaj-skikurs.

Slovence nekateri povezujejo z zamisljijo, da smo si izmislili slalom kot disciplino (Guček, 1997, v Velikonja, 2009) in da karving kot tehnološka domislica, ki je spremenila smučarski svet, izhaja iz slovenskega prostora (Velikonja, 2009).

Slovinci smo vseskozi pomemben igralec v smučarskem »cirkusu«. Prisotni smo na olimpijskih igrah in na njih osvajali medalje. Nekateri so pomembno vplivali na spremembe v tehniki, kot Rok Petrovič in njegov napad na količek. Janez Praček je bil s svojimi tehnološkimi idejami prav tako akter pri spreminjanju tehnike. Tovarna Elan je stalnica v vrhunskem tekmovalnem smučanju in je bila pomemben dejavnik pri globalizaciji in popularizaciji alpskega smučanja z izdelkom karving smuča. Trener Filip Gartner je začel eno najuspešnejših zgodb osvajanja medalj s slovenskimi reprezentanti v Jugoslaviji. Zato je manjvredno govoriti, da smučanje ni nacionalni šport. Nacionalen je prav toliko, kolikor je vpet v družbo in vse njene družbene objekte in subjekte, državne institucije, neprofitne organizacije in vse oblike športnega udejstvovanja.

1.2 VRHUNSKI ŠPORT

Vrhunski šport zajema priprave in tekmovanja športnikov, ki imajo status mednarodnega, svetovnega in perspektivnega športnika (Statistični letopis Republike Slovenije, 2001).

Vrhunski šport je ena izmed pojavnih oblik športa, med katere sodijo še:

- športna vzgoja v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema,
- šport za osebe s posebnimi potrebami,
- šport za vse,
- tekmovalni šport.

Temeljno osnovo in okolje za razvoj vrhunškega športa v Sloveniji predstavljajo športna društva in klubi, ki se združujejo v nacionalne panožne športne zveze. Izhodišča slovenskega vrhunškega športa vseh pojavnih oblik so utemeljena s sistematičnim pristopom, vsebino, pogoji in razvojem kategorije perspektivnih športnikov. Vrhunski šport je v Sloveniji definiran s kategorizacijo OKS-ZŠZ, nekatere pravice in dolžnosti vrhunskih športnikov so opredeljene v Zakonu o športu (www.olympic.si, oktober 2010).

Dosežki v vrhunskem športu niso več naključni, pač pa posledica dolgotrajnega in sistematičnega dela, načrtovanj, odpovedovanj in talenta športnika.

Vrhunski šport tako postaja izključno storilnostna dejavnost. V takšnem sistemu igrajo starši vedno bolj ključno vlogo (Tušak, 2001).

Profesionalizem v vrhunskem športu ni nov pojem. Je njegova stalnica, odkar je vrhunski šport postal poklic in temeljno sredstvo za zagotavljanje življenjske eksistence športnika. Prav zato je temeljni namen vrhunškega športa doseči rezultat, ki ga je možno ovrednotiti in ocenjevati. Le na podlagi rezultata se ovrednoti dosežek vrhunškega športnika. Kot takšen pa postane orodje ne samo športnika in njegovega »prodajanja trgu«, temveč tudi politike, športnih organizacij in ne nazadnje trenerjev, staršev in mladih, da upravičijo vsak svoje interese in ambicije.

Vrhunski športni dosežki so pokazali in dokazali, da so avtonomna in avtohtona oblika specifičnega kulturnega ustvarjanja, ki ima lastne kriterije vrednotenja svoje ustvarjalnosti. Države so in bodo vedno kazale interes za vrhunske športne dosežke in z njimi dosegale lastno promocijo. Danes je ta oblika športa dosegla takšno raven, da je Coubertinova teza: če se jih hoče sto ukvarjati s športom, jih mora biti deset sposobnih vrhunskih dosežkov, popolnoma na mestu. Vrhunstvo ima svojstva, bodisi pozitivna bodisi negativna. V njem se reflektirajo na druge oblike in segmente športnega udejstvovanja. V njem se boljše vidijo vsi problemi celotnega področja športa (Doupona in Petrovič, 2007).

Prav zaradi te teze je omemba in razčlenitev vrhunškega športa z vidika obravnavanega problema te naloge toliko bolj pomembna, saj je neločljivo povezan s tekmovalnim športom v kategoriji mladih perspektivnih športnikov.

1.3 REFLEKSIJA VRHUNSKEGA ŠPORTA NA ŠPORT MLADIH

Danes je preslikava vrhunskega športa na tekmovalni šport mladih že dejstvo, čeprav se zgodba začne prav nasprotno. Doupona in Petrovič (2007) navajata, da je temelj vrhunskega športa kakovosten šport mladih. Pa ne samo šolska športna vzgoja, ampak še zlasti selektivni šport mladih. Iz tesne povezanosti med selektivnim športom mladih in vrhunskim športom tudi izhaja, da bi za razvoj selektivnega športa mladih morali poskrbeti nosilci vrhunskega športa v smislu ustreznik oblik organiziranosti in financiranja.

Uporaba sredstev, metod in načinov razvoja vrhunskih športnikov se poslužuje vedno več trenerjev, odgovornih za delo z mladimi. Morda na lastno pobudo ali pobudo ambicioznih staršev in klubskih funkcionarjev. Uspeh v vrhunskem športu, ki ga danes mediji prikažejo kot populistične življenjske zgodbe, ne more ostati skrit pred očmi javnosti. Prav zaradi tega hitro postane predmet izgovora nosilcev športa mladih, da se da na enak način dela relativno hitro uspeti tudi z mladimi športniki. Potrpežljivost, naravni razvoj, strokovnost postanejo tujke.

Doupona in Petrovič v zvezi vrhunski šport – šport mladih poudarjata naslednje:

- Vedenjski vzorci, pozitivni in še zlasti negativni, se v vrhunskem športu prenašajo vse do osnovne šole.
- Na šport mladih se prevečkrat nekritično prenašajo modeli treninga v vrhunskem športu.
- Fetiš zmage in pretirano poudarjanje tekmovalnosti, kot značilnost v tržno in potrošniško usmerjeni družbi, sta za otroke in mladino psihično problematični. Pretirano povečevanje uspeha enega je za vse druge udeležence praviloma huda frustracija, še zlasti, ker mladi pogosto jemljejo šport kot najpomembnejši pokazatelj njihove uspešnosti oziroma neuspešnosti.
- Svet vrhunstva je prevečkrat prikazan kot svet velikih in na videz na lahek način doseženih zaslužkov. To pa ustvarja pri mladih proces navideznega sanjarjenja, ki zmanjšuje njihove lastne ustvarjalne napore.

1.4 RAZVOJNE ZNAČILNOSTI MLAJŠIH ŠPORTNIKOV

1.4.1 Nekateri biološke značilnosti razvoja, zanimive za športni napor

V fazi spočetja se določi pomemben delež značilnosti bodočega odraslega človeka. Genotip med drugim opredeljuje tudi reakcijo organizma na napore treninga (Bohanec, Kapus, Leskošek in Rajkovič, 2000).

Obdobje otrokove telesne rasti je mogoče razdeliti v štiri faze (Medved, 1908, v Bohanec idr., 2000):

1. faza pospešene rasti do 3. leta,
2. faza upočasnjene rasti od 4. do 11.–13. leta,
3. druga faza pospešene rasti od 11. do 14. leta za deklice in od 13. do 16. leta za dečke,
4. druga faza upočasnjene rasti od 14. do 17. leta za deklice in od 16. do 18. leta za dečke.

V prvi fazi otrok doživlja prve stike z okoljem in prve, za pozneje usodne motorične izkušnje, ki tvorijo osnovo športni motoriki. Zlasti pomembna je tretja faza. Z vidika problematike v moji raziskavi je ključna faza, na katero morajo biti pozorni starši, trenerji in drugi strokovnjaki, ki so vključeni v otrokov športni razvoj. To je faza spolnega dozorevanja. V njej se začnejo burne spremembe v mladostnikovem organizmu (Bohanec idr., 2000):

- hitra rast,
- bolj ali manj izrazito občasno rušenje koordinacije,
- povečevanje največje mišične sile,
- povečano izločanje spolnih hormonov,
- hkratne bolj ali manj izrazite psihološke spremembe, ki spreminjajo mladostnikove vrednote in motivacijo za šport.

Znano je, da na telesno rast, predvsem pa na optimalni razvoj v posamezni fazi vpliva več različnih dejavnikov:

- genotip,
- rasa in socialni status,
- hormoni,
- klima,
- letni časi,
- prehrana,
- telesna aktivnost,
- psihični dejavniki.

Vse značilnosti posameznega otrokovega starostnega obdobja in bioloških zakonitosti razvoja je potrebno upoštevati, ko se otrok začne resneje ukvarjati s tekmovalnim športom. Predvsem takrat, ko na otroka začnejo delovati vplivi dolgotrajnih in intenzivnih treningov in tekmovalni stres.

1.4.2 Razvoj posameznika v obdobju adolescence

Mladostništvo je opredeljeno kot razvojno obdobje prehajanja iz otroštva v odraslo dobo. Kronološke opredelitve mladostništva različnih avtorjev se med seboj precej razlikujejo. Tako Encyclopedia Britannica definira mladostništvo kot obdobje od 11. oziroma 12. leta do 22.

oziroma 23. leta, ameriški razvojni psiholog Santrock kot obdobje od 10. oziroma 12. leta do 18. oziroma 22. leta, Svetovna zdravstvena organizacija kot obdobje med 10. in 24. letom (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004, v Kajtna in Tušak, 2007). Obdobje mladostništva isti avtorji opredeljujejo na tri obdobja:

1. zgodnje mladostništvo (od pubertete do približno 14. leta),
2. srednje mladostništvo (od približno 14. do 17. leta),
3. pozno mladostništvo (od približno 17. do 22. leta).

Obdobje mladostništva predstavlja obdobje sprememb. Pojem adolescence je potrebno razlikovati od pojma pubertete. Puberteta pomeni obdobje pospešenega telesnega dozorevanja, ki se konča z biološko zrelostjo, adolescence pa se nanaša na duševno dozorevanje, na spremembe na področju duševnosti. Sam pojav in trajanje adolescence sta odvisna od značilnosti in zahtev posameznega družbenega okolja. Adolescenca traja dlje, čim večje zahteve po intelektualni, čustveni in socialni zrelosti postavlja družba, čim višja je njena civilizacijska in tehnološka stopnja (Horvat in Magajna, 1989, v Kajtna in Tušak, 2007). Clarke – Stewart, Perlmutter in Friedman (1988, v Kajtna in Tušak, 2007) navajajo štiri glavne kontekste, ki vplivajo na adolescenta:

1. družina,
2. vrstniške skupine,
3. šola,
4. prostočasne skupine.

Pomembni so še psihosocialni vidiki, ki spremljajo adolescenco: identiteta, avtonomnost, intimnost, spolnost in dosežek. Z vidika obravnavanja mladega športnika je zanimiva trditev Jessorja (1982, v Kajtna Tušak, 2007), ki navaja, da je adolescentovo dobro počutje rezultat štirih oblik zdravja:

1. fizičnega,
2. psihološkega,
3. socialnega,
4. osebnega.

Prav ta povezanost med športnimi in življenjskimi spretnostmi je tisto, zaradi česar trenerji, športniki in športni delavci smatrajo, da ima ukvarjanje s športom pozitiven učinek tudi na psihosocialni razvoj udeležencev (Danish, Petitpas, Hale, 1990, v Kajtna in Tušak, 2007).

1.5 PROCES SOCIALIZACIJE PRI RAZVOJU OTROK IN MLADINE

Socializacija je proces, pri katerem se posameznik uči kulture svoje družbe. Giddens (2001, v Doupona in Petrovič, 2007) loči primarno in sekundarno socializacijo. Primarna socializacija je najvažnejši aspekt procesa socializacije in se odvija v času otroštva običajno znotraj

družine. Sekundarna socializacija nastopi pozneje, ko otrok začne obiskovati vrtec in nato šolo. Družina je takrat pomemben dejavnik, a je vpletena v manjši meri. Večji vpliv imajo vrstniki, šola, športni klubi in mediji.

Socializacija in povezanost ljudi v skupine, tudi športne, je pomembna tako iz psihološkega kot tudi vzgojnega vidika. Predvsem zaradi pomena, da človek za normalni razvoj potrebuje okolje-družbo. Nesporno je proces, ki traja vse življenje (Doupona in Petrovič, 2007).

1.5.1 Socializacija mladih športnikov

V vse faze socializacijskega procesa se vpleta šport, ki je za socializacijo mladih izjemnega pomena. Tušak, Tušak in Tušak (2003) trdijo, da podobno, kot se otrok uči norm in vrednot družbe, v kateri živi, se uči tudi odnosa do gibanja in športnih aktivnosti, ki se najbolj in najhitreje oblikuje prav v družini.

Doupona in Petrovič (2007) ločita med pojmom socializacija za šport in socializacija v športu. Socializacija za šport pomeni, da otroka navdušimo za šport, ga uvedemo v športno dejavnost. Ta pojem bom predstavil v naslednjem poglavju.

»Socializacija v športu« je proces sprejemanja pravil, navad, obnašanja, ki so značilni za določeno skupino. Ta proces je z vidika odnosov in procesov v športnih skupinah še posebej pomemben. Govorimo o individualnem prevzemanju vlog, kot so športnik, trener, gledalec. Zato je kakovost otrokovih izkušenj s športom odvisna od kakovosti odnosov s starši, trenerjem, vrstniki in ostalimi ljudmi, povezanimi s športom (Tušak idr., 2003). Otrok z učenjem, predvsem skozi igro in zabavo, sprejema vloge v športu in celotni družbi. Šport in športne aktivnosti ponujajo nesporno možnost dinamičnega srečevanja ljudi in komunikacije med njimi, prevzemanje različnih vlog, učenje socialnih veščin, sprejemanje vedenjskih navad, povezanih z aktivnostmi, prispevek k osebostnemu razvoju, spoznavanje emocij, ki niso prisotne na ostalih področjih življenja, sprejemanje nekaterih pozitivnih elementov življenjskega sloga (prehranjevanje, počivanje), prilagajanje skupinskim zahtevam (sodelovanje, kohezivnost, skupinska učinkovitost). Vse to lahko omogoči trening, ki »mora« biti, čeprav je dolgotrajen, naporen, prijeten proces. Predvsem učenje je za mlajše športnike veliko prijetnejše, če poteka v skupini (Doupona in Petrovič, 2007). Treningi v alpskem smučanju najpogosteje potekajo kot vadba v skupinah, čeprav sodi v kategorijo individualnih športov.

Zato je proces socializacije v smučanju prav zaradi oblike treniranja izredno pomemben. Šport je praviloma ustrezno socializacijsko okolje. Če gledamo športno aktivnost z vidika socializacije, potem moramo upoštevati tudi osebostni razvoj, torej vpliv športne aktivnosti na pojmovanje samega sebe.

Šport in igra sta učinkovito sredstvo socializacije. Vendar velja omeniti tudi pritisk odraslih na otrokovo športno udejstvovanje, s čimer pogosto pretirano razvijejo tekmovalno obnašanje. Otroci postajajo bolj pozorni na zmagovanje in dober nastop, kot pa na poštenost in zabavo, to pa je tudi njihov »davek« na socializacijske težnje sodobne družbe. Danes postaja zmaga pomembnejša od igre (Doupona in Petrovič, 2007). Na žalost prevečkrat poudarjeno prav v športu mladih.

1.5.2 Dejavniki, ki vplivajo na športno aktivnost otrok

Starši se ne začnejo vključevati v šport otroka šele takrat, ko začne otrok trenirati v klubu pod strokovnim vodstvom. Prve gibalne izkušnje pridobiva otrok namreč v krogu družine (Tušak, Marinšek in Tušak, 2009). Družino so številni raziskovalci postavili na prvo mesto med dejavniki, ki vplivajo na športno aktivnost otrok. Tako so tudi Tušak idr. (2003) izpostavili kot najpomembnejše dejavnike družino, izobrazbeno strukturo staršev in okolje.

Družino nekateri teoretiki definirajo kot primarno družbeno skupino (ožje socialno okolje), sekundarna skupina pa predstavlja širše socialno okolje: vrstniki, šola, klub. In prav na odnosu in interesu primarne in sekundarne družbene skupine je možno opredeliti športno vzgojo v družini (Doupona in Petrovič, 2007).

Družinska skupina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh stopnjah njegovega razvoja. Glede na veliko vlogo družine pri razvoju posameznika ima že komaj rojeni otrok veliko večje možnosti, da poseže po športu, kot obliki življenja, če mu starši v okviru družine predstavljajo ustrezen model športnega delovanja.

Drugi dejavnik za vključevanje otrok v športne aktivnosti je izobrazbena struktura staršev. Izobrazba je dejavnik, ki vpliva na to, kakšno mnenje imajo starši o športni aktivnosti in posledično na materialni položaj družine. Višja izobrazba v večini primerov nakazuje tudi na boljše finančno stanje družine, kar vpliva na to, da starši lahko privoščijo svojim otrokom optimalnejše pogoje vadbe in dodatno športno opremo (Tušak in Tušak, 2001).

Podobno ugotavljata Doupona in Petrovič (2007), ko pravita, da sta izobrazba in življenjski slog družine izredno pomembna dejavnika za vključevanje v športne aktivnosti. Pri vključevanju v šport ne govorimo samo o materialni plati, temveč tudi o odnosu do športa, ki ga otroci pridobijo v zgodnji socializaciji, ki je v največji meri odvisen od vzorca obnašanja v družini, življenjskega sloga družine in edukativnega statusa staršev (Tušak idr., 2003).

Tretji dejavnik je okolje. Različna okolja nudijo družinam drugačno možnost ukvarjanja s športom. Tušak in Tušak (2001) razdelita faktorje okolja na več elementov:

- fizične,
- socialno-ekonomske,
- kulturne,
- socialno-kognitivne (vzorci pričakovanj, spodbude, nagrade).

Starši in družina imajo možnost spreminjanja okolja. To lahko olajša ali pa prepreči fizično aktivnost otrok. Na športno aktivnost vpliva izbira vadbenih prostorov, opreme in programov, kar je zelo pomembno za dolgoročno ukvarjanje z določenimi aktivnostmi. Razlike so tudi glede na kraj bivanja in zmožnosti infrastrukture v samem kraju. Mnogi strokovnjaki v svojih raziskavah ugotavljajo na eni strani razloge otrok in mladine za ukvarjanje s športom in na drugi strani vzroke staršev, da vključujejo in spodbujajo svoje otroke v šport. Tako je zanimiva trditev, da je cilj, ki si ga postavijo starši in učitelji, naučiti otroka ukvarjati se z

nekim športom. Otroka pa zanima predvsem samo ukvarjanje s športom, raznolikost in kakovost procesa ter izkušenj, ki jih na tej poti dobiva in ne cilj kot končni produkt (Martens, 1993, v Kajtna in Tušak, 2007). Sam si to razlagam, da mladi očitno zelo dobro vedo, zakaj se ukvarjajo s športom. Na drugi strani je Duncan (1997) raziskoval pogloblitve razloge staršev za usmerjanje otrok v športne aktivnosti: timsko delo, učenje novih veščin in spretnosti, mentalna stimulacija in pridobivanje samozavesti, kakovostno preživljanje prostega časa, zabava, zdrav način življenja, naučijo se organizirati svoj čas, disciplina in učenje tekmovalnosti. Z razlogi vključevanja otrok v vadbo alpskega smučanja se je v diplomski nalogi ukvarjala Posega (2006). Ugotovila je, da so starši eden ključnih dejavnikov, ki vplivajo na odločitve otroka o ukvarjanju s smučanjem. Otroci v starosti od 5 do 11 let so močno navezani na svojo družino, ki ga s svojim zgledom, predlogi in z odločitvami usmerja k izbiri določene športne aktivnosti. Pomembno je tudi, v kakšni meri so se starši ukvarjali s smučanjem in koliko izkušenj in znanj so posredovali otrokom s tega področja. Torej je znanje smučanja staršev močan dejavnik, od katerega so odvisni cilji, ki jih imajo starši na področju otrokovega ukvarjanja s smučanjem. V raziskavi je Posega ugotovila, da si 70 odstotkov staršev želi, da bi se njihovi otroci naučili dobro smučati, 23 odstotkov staršev (32 odstotkov očetov in 16 odstotkov mater) pa si želi, da bi njihovi otroci tekmovali.

1.6 MLADI IN TEKMOVALNI ŠPORT

Tekmovalni šport v življenju otroka pomeni, da ta poleg redne športne vzgoje v šoli obiskuje ure organizirane športne vadbe, ki potekajo pod vodstvom strokovnjaka oziroma trenerja določene športne panoge. Zgodnje oblike tekmovalnega športa so sprva namenjene igri in zabavi, z otrokovim športnim razvojem pa vse bolj postajajo resno delo. Seveda so razlogi, zaradi katerih se otroci želijo vključiti v tekmovalne oblike športa, različni, toda eden najpogostejših je prav zabava (Cecić Erpič, 2005).

Podobnega mnenja so tudi Tušak, Marinšek in Tušak (2009). Otroci in mladina si obetajo od športa zabavo in sprostitev, saj šport mladih deluje največkrat sprostitveno glede na velike količine stresa, ki so mu izpostavljeni že tudi najmlajši.

1.6.1 Pozitivni vidik tekmovalnega športa mladih

Prav gotovo ni zabava otrok na športnem terenu edini razlog, ki ga starši upoštevajo, ko vključijo svojega otroka v klub. Zlasti ko gre za velik finančni vložek ob vključitvi otroka v dolgotrajen proces treningov in tekmovalj.

Cecić Erpič (2005) poudarja, da tekmovalni šport ni le okolje za razvoj telesnih sposobnosti in veščin, ampak tudi možnost učenja učinkovitega in konstruktivnega reševanja problemov, odgovornosti, prilagajanja, sodelovanja, podrejanja pravilom in moralnega vedenja. Drugi pozitivni vidik je tudi spoprijemanje s porazi. Uspeh in poraz sta sestavna dela življenja, v tekmovalnem športu pa stalna spremljevalca slehernega športnika. Zato je pomembno, da se

otroci in mladi znajo soočiti z neuspehom in se iz njega tudi kaj naučijo. Cecić Erpič nadaljuje, da je tekmovalni šport s psihološkega vidika koristen, ko otroci v njem uživajo. Čeprav šport ni samo igra, ampak skozi tekmovalčev razvoj vse bolj resno delo, je temeljna naloga trenerja zagotavljanje otrokovega zadovoljstva in pozitivnih občutij.

Podobno trdijo tudi Tušak idr. (2009), da tekmovalni šport uči konstruktivnega prenašanja porazov, spodbuja visoko toleranco na bolečino in viša frustracijsko toleranco.

Spink in Roberts (1980, v Kajtna in Tušak, 2007) sta ugotavljala povezanost občutka zadovoljstva in zaznavanja uspešnosti. Otrokov neuspeh na tekmovalstvu se bistveno ne odraža v njegovem doživljanju zadovoljstva. Če je otrok ocenil, da je igral oziroma nastopil dobro, je tudi občutil zadovoljstvo, ne glede na rezultat. Pri odraslih športnikih je percepcija zadovoljstva z nastopom odvisna od izkušenj uspeha in neuspeha – rezultata.

Dejstvo je, da večina mladih športnikov ne bo nikoli postala olimpijski zmagovalec ali zmagovalec svetovnega pokala. Vsak otrok ima svoj lastni športni potencial, ki ga, poleg genov, s svojimi vplivi določajo še okolje, starši, trener, pogoji dela ... Prav zaradi tega ima vsak, ki se ukvarja s tekmovalnim športom, svoj »rok trajanja«. Ne glede na to je potrebno vsakemu dati priložnost, da izkoristi svoj potencial in da vse pozitivne lastnosti, ki jih pridobi v športu, prenese tudi na druga področja življenja.

1.6.2 Negativni vidik tekmovalnega športa mladih

Cecić Erpič (2005) meni, da tekmovalni šport izgubi svoj pozitiven vpliv takrat, ko za otroka postane vir slabe volje in nezadovoljstva. Ne samo za otroka, tudi za starše je redno treniranje razmeroma velika obremenitev. Poleg časovne obremenitve, ki jo prinaša vsakodnevno spremljanje otroka na treninge in tekmovalstva, predvsem finančna in nazadnje nezanemarljiva čustvena obremenitev. Če postane otrok zaradi športa preveč obremenjen in nima časa za šolo, igro in vrstnike, je potrebno razmisliti o koristnosti ukvarjanja s tekmovalnim športom.

Naslednji problem so poškodbe, katerim je izpostavljenih vedno več mladih športnikov. V alpskem smučanju so vzroki poškodb že sama izpostavljenost smučarja fizikalnim obremenitvam, ranljivost glede vremenskih vplivov, zgrešene metode treninga, nepotrpežljivost in prepogosto preslikavanje modelov treniranja vrhunskih športnikov na šport mladih in otrok.

Negativni vpliv tekmovalnega športa pa večkrat ni tako črno bel. Izražen je preko dejavnikov, ki so posredno ali neposredno povezani z otrokovim tekmovalnim športom. Tako v nekaterih športnih panogah, kjer je potrebna velika finančna udeležba staršev, prepogosto srečujemo ambiciozne starše, ki želijo v svoji vnemi, da bi njihovi otroci dosegli čim hitreje vrhunske rezultate, ne glede na pravila stroke, zdravja, moralne vrednote, vzgojne smotre, telesni in duševni razvoj. Nekateri strokovnjaki so mnenja, da ne gre pri takšnih starših več samo za projekcijo njihovih neizživetih ambicij, temveč tudi za zaslužek, ki naj bi ga »bodoči šampioni« prinesli (Doupona in Petrovič, 2007).

Tekmovalni šport dobi predznak negativnosti ne zaradi ukvarjanja otroka s športom, temveč zaradi načina ukvarjanja s športom. V prepričanju, da želijo starši otroku le dobro, pa v takšni situaciji niso več vir čustvene opore, ampak vir pritiska (Cecić Erpič, 2005). Ko postane otrok

sredstvo za doseg cilja namesto športa, je kariera kratka, tako za otroka kot tudi za starša. Konkretno posledice, ki se pojavijo, če je otrok prezgodaj izpostavljen prehudim psihofizičnim naporom, dobro ponazorijo Tušak idr. (2009): težave na področju samospoštovanja, samozavesti, pogosta stanja depresije, povečan srčni utrip, poškodbe sklepov.

Martens (1993, v Kajtna in Tušak 2007) meni, da je tekmovalni šport dvorezen meč, ki ima lahko izjemne pozitivne ali pa izjemne negativne posledice, odvisno od tega, kako ga uporabljamo – ta meč v športu mladih držijo odrasli, trener, starši, vihtijo pa ga njihove vrednote, izobrazba in spretnosti. Dodal bi samo še razum.

1.6.3 Smiselnost zgodnjega usmerjanja

V veliki večini primerov se otroci že na samem začetku vpišejo v društvo ali klub, kjer takoj začnejo z vadbo v izbrani športni panogi. Res pa je, da v slovenskih razmerah vključitev v vadbo, pretežno iz organizacijskih razlogov, navadno pomeni tudi usmerjanje v konkretno športno panogo ali skupino disciplin. Takšen model pogosto vključuje tudi prezgodnjo specializacijo z namenom, da bi čim prej dosegli »dober« športni rezultat (Bohanec idr., 2000).

»Zgodnja selekcija je zaradi majhne baze edina možnost za prodor v svetovni vrh.« Izjava Toneta Vogrinca (Majerič, 2000). Enakega mnenja so Bohanec idr. (2000), ki pripisujejo zgodnjemu začetku načrtne vadbe ključno vlogo za uspešnost v večini športnih panog. Možno razlago za takšno razmišljanje strokovnjakov in športnih funkcionarjev lahko pripišemo specifičnosti oziroma boljše majhnosti slovenskega športnega prostora.

Strinjam se z ugotovitvami Petroviča, Šmitka in Žvana (1983), da je bolj pomembno od vprašanja, kdaj zgodnje usmerjanje, vprašanje, kakšno naj bo to usmerjanje. Omenjeni avtorji govorijo o izredno ugodni povezavi med pravilno načrtovano otrokovo gibalno dejavnostjo in drugimi sestavinami otrokovega telesnega in duševnega razvoja. Po drugi strani pa se strinjam s trditvijo Doupone in Petroviča (2007), ki opozarjata predvsem trenerje na pasti tako imenovanega zgodnjega usmerjanja, saj se pri strokovno šibkejših trenerjih dogaja, da se programi treningov in tekem odraslih tekmovalcev mehanično prenašajo na otroke.

Kajtna in Tušak (2007) menita, da se otrok, starejši od sedmih let, uči novih gibalnih tehnik izredno hitro in brez večjih naporov. Obdobje od sedmega leta dalje je idealen čas za sistematično ukvarjanje s posameznimi športnimi zvrstmi in za začetek rednega treninga. Otrok ima v tem obdobju toliko energije, da je ne more sproti porabiti. Poleg tega izredno hitro osvoji nove, še tako zahtevne gibalne spretnosti.

Bohanec idr. (2000) so opredelili čas, primeren za začetek usmerjanja v nekaterih športnih panogah, ki je razviden iz *tabele 1*.

Tabela 1

Priporočene starosti (razredi) za začetek organizirane športne vadbe (Bohanec idr., 2000)

<i>Panoga</i>	<i>Razred</i>	<i>Starost</i>
Alpsko smučanje	1	7–8
Namizni tenis	1	7–8
Plavanje – srednje in dolge proge	1	7–8
Plavanje – (50-200m)	1	7–8
Plavanje – mešano	1	7–8
Plavanje – prsno	1	7–8
Smučarski skoki	1	7–8
Športna gimnastika – moški	1	7–8
Tenis	1	7–8
Atletika – dolžinski skoki	3	9–10
Atletika – meti	3	9–10
Atletika – srednje proge	3	9–10
Atletika – sprinti	3	9–10
Atletika – višinski skoki	3	9–10
Badminton	3	9–10
Košarka	3	9–10
Nogomet	3	9–10
Odbojka	3	9–10
Rokomet	3	9–10
Športno plezanje	3	9–10
Tek na smučeh	3	9–10
Veslanje	3	9–10

Skupni imenovalec zgodnjega usmerjanja otrok je načrtovana in otrokovemu biopsihosocialnemu razvoju primerna vadba. Z upoštevanjem zakonitosti treniranja mladih se izognemo, kot pravijo Bohinac idr., (2000), prezgodnji specializaciji, ki škoduje otrokovemu zdravju in psihosocialnemu razvoju. Prav zato so trdno na mestu cilji in naloge treniranja mladih v športu po Dietrichu Harreju (Tittel, 1988, v Bohanec idr., 2000):

- vsestranska in sistematična priprava,
- pridobivanje stabilnih odnosov v motoričnih sposobnostih,
- tehnično-taktično znanje,
- psihosocialna stabilnost,
- sistem vrednotenja,
- zdravje.

Bohanec idr. (2000) zato predlagajo v procesu treniranja mladih upoštevanje temeljnih načel v fazi zgodnjega usmerjanja:

- načelo postopne obremenitve,
- načelo obremenitve preko vsega leta (sprva nujno vsestranska in splošna obremenitev),
- načelo periodizacije in cikličnega spreminjanja obremenitve,

- načelo zdravstvenega pristopa (aktiven odnos do pedagoškega procesa),
- načelo sistematičnosti (na primer pri učenju tehnike: pravilno zaporedje metodičnih vaj),
- načelo nazornosti (otroci – vizualni tipi),
- načelo trajnosti psihosomatskega znanja.

1.6.4 Tekmovanja in mladi športnik

Ob razčlenjevanju tekmovalnega športa je največ kritik – pozitivnih in negativnih – deležen pojem tekmovalnost. Je poglobljena značilnost civilizacije, v kateri živimo, in učenje takšnih vlog za življenje je praviloma zajeto že v športu (Bohanec idr., 2000).

Tekmovanje v kontekstu športa mladih je zelo pomembno in ga nikoli ne bo mogoče popolnoma izključiti, čeprav v zadnjem obdobju prevladuje prepričanje, da je v športu mladih prevelik poudarek na tekmovalnosti, ki je otrokom prej v škodo kot korist (Tušak idr., 2009). Tekmovanja pri športnikih začetnikih bi morala biti strukturirana na način, ki bi zagotavljal čim več pozitivnih izkušenj. Obstajajo celo mnenja, da bi bilo potrebno tekmovanja za mlajše otroke popolnoma ukiniti zaradi prevelikega stresa otrok (Stropnik, 2006, v Kajtna in Tušak, 2007). Vendar pa tekmovanje otroku daje možnost ocenjevanja svojih sposobnosti in primerjanja s sposobnostmi ostalih. Problemi nastopijo, ko se da prevelik poudarek rezultatu. Resničen užitek tekmovanja je prizadevati si biti uspešen. Brez želje po tekmovanju ljudje verjetno ne bi tekmovali (Tušak idr., 2009).

Tabela 2

Število otrok po kategoriji na državni tekmi v alpskem smučanju

Sezona 2009/10	število tekmovalcev na državni tekmi
cicibanke	49
cicibani	62
mlajše deklice	39
mlajši dečki	50
starejše deklice	40

Tabela 2 prikazuje število otrok v posamezni otroški kategoriji, ki so se udeleževali slovenskih državnih tekem v alpskem smučanju v sezoni 2009/10 (čas od maja 2009 do aprila 2010).

Tabela 3

Število otroških tekmovanj v Sloveniji za alpsko smučanje

<i>rang tekmovanj</i>	<i>kategorije</i>		
	<i>CCI/CCE</i>	<i>MDI/MDE</i>	<i>SDI/SDE</i>
REGIJSKO TEKMOVANJE	od 4 do 6	od 4 do 6	od 4 do 6
DRŽAVNO TEKMOVANJE	6	10	13
DRŽAVNO PRVENSTVO	1	3	3
MEDNARODNO TEKMOVANJE	0	0-5	0-5
SKUPAJ-tekmovanj	od 11 do 13	od 22 do 24	od 25 do 27

Tabela 3 prikazuje število tekmovanj v Sloveniji v vseh otroških kategorijah alpskega smučanja v sezoni 2009/2010 (čas od maja 2009 do aprila 2010). Iz tabele 3 je razvidno, da večina otrok, vključenih v smučarske klube, z 11. in 12. letom že sistematično tekmuje. Število tekmovanj se povečuje, odvisno pa je tudi od uspešnosti posameznega tekmovalca. Najboljši tekmovalci, ločeno po spolu in kategoriji, se udeležijo še mednarodnih tekmovanj. Poudarek na pomembnosti mednarodnih tekmovanj; Pokal Loka (Slovenija), Trofeo Topolino (Italija), Pinocchio (Italija), La Scara (Francija), Pokal Veverica (Hrvaška), je s strani trenerjev, staršev in nekaterih otrok zelo velik. Doseženi rezultati na mednarodnih tekmovanjih so eden izmed pomembnih kriterijev za uvrstitev v otroško ali mladinsko reprezentanco. Stopnja pomembnosti pa vpliva na povečan stres vseh akterjev na tovrstnih tekmovanjih (www.sloski.si., oktober 2010).

Od rojstva do smrti je tekma življenjska sopotnica človeka. V športu še toliko bolj. Pomembno je, kako otroka naučiti, kaj je uspeh (Petrovič idr., 1983). Avtorji poudarjajo, da je kakovostna neustreznost tekmecev v humanem športnem pristopu nedopustna. Trdijo, da ni moralna in da je škodljiva za razvojno pot otroka in pogosto pogubna iz zdravstvenega vidika.

V športu naj velja načelo izbire in enakovrednosti, enakih meril in pogojev za trening in tekmo. To naj velja toliko bolj za mlade, ki šele vstopajo v svet tekmovalnega športa. Tekma in šport izgubljata igrivost takrat, ko se mladim začne vsiljevati področje športnega udejstvovanja, predvsem pa količina, intenzivnost in metode dela. Takrat izgubi svoj pomen tudi ustvarjalnost, ki je ključna za doseg vrhunškega rezultata. Želja po zmagi je pomemben, ne sme pa biti edini dejavnik tekmovanja (Tušak idr., 2009). To trditev potrjuje izjava mladega tekača v šolskem maratonu (2,1 km) v okviru Ljubljanskega maratona 2010: »Kako lepo. Prav vsak je zmagovalec!«, ko je sprejel medaljo, ki so jo prijeli vsi udeleženci šolskega maratona (Nedelo, 2010).

Naslednji pomemben dejavnik je doseganje vmesnih ciljev na treningih, ker so ti vmesni cilji na poti do uspeha na tekmovanju. Problem je, kako si uspeh različno razlagajo starši, trenerji in strokovnjaki, predvsem psihologi in sociologi. Slednji poudarjajo, da predstavlja uspeh za otroka že rezultat, ko premaga vse te naporene treninge, ali pa, ko otrok doseže nekaj več, ko je dosegel pred tem.

Če mlad športnik doseže neke svoje osebne cilje, se bo počutil zadovoljno, kar je primarni cilj otrokove udeležbe v športu. Starši in trenerji morajo razumeti ugotovitve strokovnjakov in dosledno prakticirati takšno razmišljanje v zvezi z uspešnostjo.

Otroci so zadovoljni sami s seboj, ko imajo pozitivno samopodobo in kadar jim šport to omogoča, kar pomeni, da so elementi tekmovalnosti koristno uporabljeni. Vsi športniki doživljajo ob tekmovanju neke podobne občutke stresa, seveda eni manj, drugi bolj (Tušak idr., 2009). Avtorji so mnenja, da je eden ključnih dejavnikov pri reduciranju stresa sprememba poudarka od končnega izida na potek tekmovanja. Predvsem v smislu prepoznavanja svojih lastnih sposobnosti in ne primerjave svojih sposobnosti s sposobnostmi nasprotnika. Ko bo športnik deležen več pozitivnih povratnih informacij v zvezi z njegovimi dobrimi elementi nastopa, bo občutil večji nadzor nad samim seboj in hkrati manjši stres. Tudi strah in dvom v sebe sta izvor stresa, ki se ga reducira z realnimi pričakovanji. Kadar otrok ni sposoben realno oceniti svojega potenciala, je to naloga staršev in/ali trenerja. Otroci morajo na tekmovanju uživati, zato je potrebno vložiti veliko napora v pristop in pripravo otroka na tekmovanje.

1.7 ALPSKO SMUČANJE Z VIDIKA TEKMOVALNEGA ŠPORTA

1.7.1 Opredelitev športne panoge

Alpsko smučanje je polistrukturalna kompleksna športna panoga (Bohanec idr., 2000) Discipline v alpskem smučanju so:

- smuk,
- superveleslalom,
- veleslalom,
- slalom,
- superkombinacija (sestavljena iz smuka ali superveleslaloma in enega teka slaloma. Obstaja še klasična kombinacija smuka in dveh tekov slaloma v Kitzbühelu.),
- ekipna tekma (popestritev in popularizacija alpskega smučanja).

Merilo rezultata v alpskem smučanju je čas, ki ga doseže smučar na progi. Smučar, ki doseže hitrejši čas, je rangiran višje. Samo smuk je disciplina, ki ima en tek oziroma nastop. Pravila dovoljujejo izvedbo smuka v dveh tekih, če vremenske razmere ne dovoljujejo izvedbe tekme v predpisani višinski razliki proge. V ostalih disciplinah je tekma sestavljena iz dveh tekov, končni rezultat pa je seštevek časov, ki jih je dosegel tekmovalac v obeh tekih. Tekmovalne oblike smučanja zahtevajo od tekmovalcev visoko raven psihofizične priprave, ki jo je danes v vrhunskem športu mogoče doseči le s trdim delom, primernimi metodami, z ustreznim načrtovanjem in ustreznim vodenjem procesa treninga (Lešnik, Murovec in Gašperšič, 2002).

Tekmovalni uspeh je večletno sistematično in kontinuirano delo, pri katerem mora smučar izpolnjevati vrsto pogojev; od pravilno razvitega organizma in funkcionalnih sistemov, motoričnih sposobnosti, do psihosocialnih značilnosti in ustreznih delovnih razmer. Napredek v tehniki brez navedenih lastnosti in sposobnosti ni mogoč (Petrovič idr., 1983).

V alpskem smučanju se začne začetni izbor zelo zgodaj in selekcija primernih otrok za alpsko smučanje je tako usmerjena v zgodnje otroštvo vsakega posameznika (Lešnik, 1996).

Bodoči tekmovalec naj bi že zelo zgodaj obvladal prvine šole smučanja, ki tako z vidika osvajanja tekmovalnih elementov kot tudi razvoja sposobnosti predstavljajo temelj vsem disciplinam v vrhunskem alpskem smučanju (Bohanec idr., 2000).

Specifičnost in kompleksnost alpskega smučanja sta razvidna v razliki med obliko treniranja in tekmovanjem. Čeprav je smučanje individualna športna panoga, so večinoma v klubih in reprezentancah treningi organizirani v obliki skupinske vadbe. Seveda znotraj te oblike poteka individualni pristop. Lastne zakonitosti treniranja in tekmovanja v alpskem smučanju najbolj ponazori izjava trenerja Filipa Gartnerja (Rajtmajer, 2004, str. 45): »Alpsko smučanje je sicer individualni šport, vendar le od štarta do cilja. Vse priprave pa vsebujejo veliko elementov dinamike kolektivnih športov«.

Glavni cilj smučarja na tekmi je, kako v najkrajšem času presmučati progo, ki jo definirajo postavljalci-trenerji različno, v okviru pravil, s postavljenimi vrati po smučarskem terenu. Iz tega izhaja, da so glavno sredstvo treninga proge z vratci. Proge opredeljujejo težavnost, količino, intenzivnost in vrsto treninga. Proga je značilno sredstvo, ki je v rokah trenerja. S postavitvijo proge na treningu trener sledi svojim ciljem.

Zakaj takšen poudarek postavitvam prog? Prvič zato, ker edino v največji meri definira prepoznavnost tekmovalne oblike alpskega smučanja. Rekreativno smučanje se od tekmovalnega razlikuje prav v tem. Enako kot tek na 110 metrov z ovirami potrebuje ovire, drugače ni tek z »ovirami«. In drugič zato, ker iz tekmovanja, kdo bo hitrejši pri vijuganju med vrati, posredno in neposredno izhajajo: modeli treniranja, različne tehnične in taktične rešitve, tehnološki razvoj materiala, poškodbe, vprašanja selekcioniranja, problemi zgodnje usmeritve.

1.7.2 Dejavniki, ki vplivajo na uspeh v tekmovalnem alpskem smučanju

Gibalna učinkovitost človeka je odvisna od njegovih sposobnosti, lastnosti in značilnosti. Stopnja razvitosti le-teh je pri različnih ljudeh različna, kar povzroča individualne razlike. Ta različnost, ne samo v gibalni učinkovitosti, temveč tudi v drugih človekovih značilnostih, je na vseh področjih človekovega ustvarjanja povezana s pojmom talentiranost in talent.

Slovar slovenskega knjižnega jezika opisuje pojem talent: »velika prirojena sposobnost za določeno umsko ali fizično dejavnost«. Oseba, ki je talentirana pa pomeni, da je nekdo: »posebno nadarjen za kaj: talentiran glasbenik, pisatelj, športnik: talentiran učenec« (DZS, 2008).

Clayton (2007, v Jamnik 2009) besedo talent razloži kot enačbo:

Talent = a) sposobnost + b) motivacija + c) priložnost

a) sposobnost: izobrazba, urjenje, izkušnje, pristojnosti, spretnosti, prilagodljivost;

b) motivacija: sodelovanje, zadovoljstvo, moralnost, delež, izziv, dobrobit, spremenljivost;

c) priložnost: vloga, možnost promocije, priložnost izobraževanja, priložnost uspeha, sistem identifikacije, sistem ocenjevanja, mentorstvo.

Michaels (2001, v Jamnik, 2009) definira talent kot: »Vsoto posameznikovih možnosti – njegovih notranjih darov, sposobnosti, znanja, izkušenj, inteligence, preudarnosti, odnosov in značaja. Prav tako pa vključuje zmožnost učenja in rasti«.

Beseda talent se pojavlja v različnih pomenih. Za navedene definicije velja, da je talentirana oseba tista, ki je izjemno nadarjena oziroma ima določene sposobnosti, skupaj z določenimi lastnostmi, nadpovprečno izražene.

Pomen trdega dela oziroma priprav za uspeh dokazuje Gladwell (2009), ki s pomočjo opisovanj in razlag ugotovitev raziskav različnih znanstvenikov želi odgovoriti na vprašanje, zakaj je nekomu uspelo in drugemu ne. Zakaj večina športnikov in trenerjev poudarja pomen trdega dela? Gladwell trdi, da je dosežek rezultat nadarjenosti in priprav. Vendar pri tem stališču obstaja težava: katera vloga je večja? Vloga prirojene nadarjenosti ali vloga priprav? Prvi dokaz v razpravi o nadarjenosti je dala študija na študentih elitne Akademije za glasbo, ki so jo izvedli psiholog Eriksson in sodelavca. Študija je ugotovila, da so imeli do dvajsetega leta vrhunski glasbeniki za seboj deset tisoč ur vaje, »samo« dobri študentje so vadili do tega leta okoli osem tisoč ur in bodoči učitelji glasbe nekaj nad štiri tisoč ur. Vrhunstvo je bilo odvisno od količine vadbe. Enak vzorec se je pokazal, ko so isti raziskovalci opravili študijo primerjave med amaterskimi in poklicnimi pianisti.

Nevrolog Daniel Levitin dodaja (Gladwell, 2009), da se številka 10.000 ur vadbe pojavlja vedno znova, v študiji za študijo, s katerimi preučujejo skladatelje, košarkarje, drsalce na ledu, pianiste in šahiste. Seveda to ne pojasnjuje, zakaj nekateri od vadbe odnesejo več kot drugi. Kaže, da možgani potrebujejo toliko časa, da vase vsrkajo vse, kar morajo vedeti, da dosežejo resnično mojstrovino. Trdo delo si lahko razlagamo tako, da je praksa tisto, kar športnika naredi dobrega.

Bohanec idr. (2000) uspešnost v tekmovalnem alpskem smučanju povezujejo z zahtevo po ustreznem nivoju morfoloških, motoričnih in funkcionalnih dimenzij. Te tekmovalcem tako na treningih kot tudi tekmovalnih omogočajo racionalno premagovanje naporov, do katerih v tem procesu prihaja.

Obsežno razlago dejavnikov, ki vplivajo na uspeh v alpskem smučanju, so predstavili Petrovič idr. (1983), ki menijo, da alpsko smučanje z vidika uspešnosti tekmovalnega nastopa zahteva najoptimalnejšo sintezo telesnih, psihičnih in socialnih sposobnosti, lastnosti in značilnosti pri tekmovalcu. S sredstvi treninga v mnogočem spreminjamo športnika in njegov psihosomatični status. Vsak rezultat je posledica določenih sprememb sposobnosti, lastnosti in značilnosti tekmovalca.

Zato je psihosomatični status definiran kot multidimenzionalen in po svojih efektih suprasumativen (sprememba v eni dimenziji osebnosti vpliva na spremembo vseh drugih dimenzij). Sistem dimenzij pa opredeljuje psihosomatični status. Avtorji dodajajo, da se ne sme prezreti pedagoškega pomena trenerjevega dela. Rezultat je torej odvisen od poznavanja

in obvladanja čim več dejavnikov. Vseh dejavnikov ni moč poznati, zato je tudi napovedovanje rezultata le približno.

Avtorji predstavijo posamezne dejavnike v obliki enačbe:

$$R = a_1 \text{ ANT} + a_2 \text{ F} + a_3 \text{ M} + a_4 \text{ SM} + a_5 \text{ MI} + a_6 \text{ G} + a_7 \text{ K} + a_8 \text{ MSS} + a_9 \text{ SV} + a_{10} \text{ MO} + a_{11} \text{ SO} + a_{13} \text{ T} + a_{14} \text{ O} + \dots a_n \text{ E}$$

Tabela 4

Dejavniki uspeha (Petrovič, Šmitek in Žvan, 1983)

a1...an	relativni delež
ANT	antropometrične dimenzije: to je longitudinalna in transversalna dimenzionalnost skeleta, voluminoznost, podkožna tolšča
F	dimenzije, odgovorne za funkcioniranje posameznih organskih sistemov – transport kisika in anaerobne kapacitete
M	motorične dimenzije – določena razvitost osnovnih gibalnih latentnih motoričnih dimenzij
SM	specialna motorika je motorika določene športne panoge
MI	motorične informacije – stopnja osvojenosti mehanizmov, potrebnih za izvedbo motorične naloge, ki predstavlja strukturno celoto
G	kognitivne dimenzije – odgovorne za sprejem, dekodiranje, zadrževanje in transformacijo informacij
K	konativne dimenzije – odgovorne za modalitete obnašanja in adaptivne sposobnosti posameznika
MSS	mikrosocialni status – oddaljenost posameznika od centra skupine glede na to, kako je ta center formiran
SV	dimenzije sistema vrednot: predstavljajo tisto osebno in družbeno referenco, ki vpliva na tekmovalčevo ali tekmovalkino dejavnost
MO	motivacijski prostor – definiran je s sistemom ciljev, z velikostjo in s smerjo vektorjev, ki uravnavajo gibanje subjekta glede na te cilje
SO	socialno okolje – dejavniki okolja, ki v določenem okolju vplivajo na angažiranje športnika
SS	socialni status: so dejavniki položaja človeka v družbi, ki njegov položaj "sankcionirajo" z določenimi materialnimi sredstvi in s sredstvi trajne porabe
ZS	zdravstveno stanje – zdravje, definirano skladno z definicijo mednarodne organizacije, pri čemer pa je treba upoštevati, da ne gre samo za "normalno" zdrave otroke, pač pa za takšne, ki bodo sposobni tudi športnih naporov v mladosti in pozneje
T	dejavniki treninga – vsi transformacijski procesi, ki so odgovorni za prehod subjekta ali skupine iz stanja I – F
O	objektivni dejavniki – vse okoliščine, v katerih se dosežajo rezultati v smučanju (čas, kraj, sodniki, gledalci, tehnične možnosti, prevozi itd.)
E	error – dejavniki napake v enačbi, razlika med doseženim in predvidenim rezultatom

Enačba, izvedena iz linearnega modela Gaussa, Raa in Markova, specificirana za vsak šport (tokrat za smučanje), se imenuje *ENAČBA SPECIFIKACIJE NEKEGA ŠPORTA*.

Tekmovalni uspeh je v alpskem smučanju mogoč samo tedaj, če sprejemamo strokovna dognanja in številne praktične izkušnje (Petrovič idr., 1983). Za trenerja to pomeni: sprejemati strokovne in odgovorne odločitve, imeti human pristop do mladega tekmovalca, se učiti na lastnih napakah in napakah drugih, razumeti vse dejavnike in jih optimalno razvijati. Priznati moram, da v enačbi pogrešam dimenzijo trener. Res je, da trener posredno vpliva pri kar nekaj dimenzijah, ki so omenjene v enačbi. Vendar je vseeno njegov vpliv tako velik, da je lahko že dimenzija za sebe. Uspešen trener bo nedvomno prispeval k napredku tekmovalca in za nekatere oziroma večino je ali bo že to uspeh.

Gartnerjeva pot do uspeha: »S strokovnim izobraževanjem sem se srečal šele po zajetnem delu prakse, vmes pa sem iskal informacije na vseh koncih in krajih, na in pod mizo, v knjigah, največ pa na terenu. Sama učilnica je vendar premalo. Veliko sem spremljal delo drugih trenerjev, tudi tistih v moštvenih športih« (Rajtmajer, 2004, str. 45).

1.7.3 Športne organizacije

Športne organizacije lahko izvajajo šport kot bolj ali manj celovito športno dejavnost, tako z vidika izbora posameznih fenomenoloških oblik športa kot tudi smotrov športne dejavnosti. Večinoma pa se športne organizacije, ki primarno razvijajo tekmovalni šport, ukvarjajo z eno, dvema, tremi ali več športnimi panogami (Šugman idr., 2006).

Tabela 5

Vrste športnih organizacij (Bednarik, 1999)

	Organizacije za pasivne udeležence (strokovne športne organizacije)		Organizacije za aktivne udeležence (množične športne organizacije)	
	neprihoditne	prihoditne	neprihoditne	prihoditne
Zasebne organizacije (organizacije fizičnih in pravnih oseb)	Zveza športnih pedagogov Slovenije, OKS, nacionalne športne zveze, društva in drugi zavodi	s. p. d. o. o. d. d.	Športna unija Slovenije, OKS, nacionalne športne zveze, občinske športne zveze, športna društva, drugi zavodi	s. p. d. o. o. d. d.
Javne organizacije (vladni organi in organizacije)	MŠŠ – sektor za šport, Fakulteta za šport, drugi javni zavodi		ustrezne upravne strukture za šport v občini, drugi javni zavodi	d. o. o. d. d.
Mešane organizacije (organizacije obeh)	Zavod za šport Slovenije, drugi zavodi	d. o. o. d. d.	zavodi	d. o. o. d. d.

Športne organizacije lahko svojo dejavnost financirajo na različne načine. Od statusne oblike športne organizacije je odvisno tudi, na kakšen način bodo financirale svojo dejavnost. Vire financiranja lahko razdelimo na (Šugman idr., 2006):

1. Zasebne vire:

- od prodaje storitev (sponzorstva, vstopnice, vadbine) oziroma blaga (športna oprema),
- iz članarine in donatorstva,
- dolžniško financiranje (na primer kredit),
- lastniško financiranje,
- izvenbilančne oblike financiranja.

2. Javne vire:

- proračune lokalnih skupnosti,
- državni proračun,
- sredstva iz iger na srečo,
- evropski proračun.

1.7.4 Smučarska zveza Slovenije

Alpsko smučanje na nacionalni ravni pokriva Smučarska zveza Slovenije (SZS), ki je nacionalna panožna športna zveza in edina organizacija s področja smučanja, včlanjena v Olimpijski komite Slovenije – Združenje športnih zvez. SZS je zveza smučarskih društev, ki se v Republiki Sloveniji ukvarjajo z alpskim smučanjem, smučarskimi skoki, nordijsko kombinacijo, tekom na smučeh, biatlonom, smučanjem prostega sloga, deskanjem na snegu, telemark smučanjem, izobraževanjem in organiziranjem na področju smučanja. Društva se znotraj SZS združujejo po panogah, ki delujejo avtonomno v okviru celotne organizacije. SZS združuje 223 društev iz vse Slovenije in več kot 2.300 tekmovalcev vseh rangov in kategorij. SZS je članica Mednarodne smučarske zveze (FIS) (www.sloski.si, oktober 2010).

Pomemben za alpsko smučanje, kot tekmovalni šport mladih, je odstavek v 8. členu statuta SZS: »Športne dejavnosti vključujejo aktivnosti na področju organiziranja, financiranja, usposabljanja in izpopolnjevanja strokovnih kadrov, vzgoje vrhunskih tekmovalcev, gradnje in vzdrževanja športnih objektov, prirejanja tekmovanj, promocijske in publicistične dejavnosti«. Temeljni cilji in naloge SZS so določeni v 9. členu statuta Smučarske zveze Slovenije. Iz 9. člena statuta SZS, kjer so določeni temeljni cilji in naloge SZS, bom izpostavil tiste, ki so neposredno povezani z razvojem tekmovalca:

- da v pristojnih organih neposredno razvija in nadzoruje izvajanje tekmovalnega sistema smučarskih panog v Sloveniji,
- da organizira sistem delovanja državnih reprezentanc in selekcij, s katerimi se vključuje v mednarodni program tekmovanj FIS in IBU ter olimpijskih iger,

- da razvija, izvaja in nadzira usposabljanje ter izpopolnjevanje smučarskih strokovnih kadrov,
- da v sodelovanju s člani snuje, usklajuje in izpopolnjuje mrežo smučarskih objektov, naprav in centrov nacionalnega pomena (www.sloski.si, 2010).

Vpetost Smučarske zveze Slovenije v slovenski športni in širši prostor je zelo pomembna za strategijo razvoja mladih tekmovalcev in nasploh razvoja in širjenja »priljubljenosti« smučarskega športa v Sloveniji. Njeno delovanje, predvsem učinkovitost, vpliva na uspehe in dosežke reprezentantov.

Organiziranost državne otroške reprezentance je dejavnik, ki vpliva na strategije trenerjev in staršev v smučarskih klubih. Uvrstitev otroka v reprezentanco zmanjša njegove stroške ukvarjanja s smučanjem. Smučarski klubi lahko glede na število in rang reprezentanta, ki je njihov član, kandidirajo na razpisih za javna sredstva. Tako je tudi klubu v interesu, da ima med svojimi člani državnega reprezentanta. Nekateri klubi tako delno sofinancirajo program tekmovalca. Druga pomoč otrok in mladim, ki so v reprezentancah, pa je s strani proizvajalcev smučarske opreme (na primer Elan) ali njenih pravnih zastopnikov v Sloveniji. Ta dejstva narekujejo tempo razvoja, intenzivnost dela, metode in sredstva treniranja mladih. S tem pa je delovanje in vpliv zveze posredno in nič kaj »nedolžno«.

1.7.5 Športna društva

Vsebina poslanstva športnih društev je osredotočena na trg in udeležence ter identificira želeno področja delovanja, ki so ključna za delo in obstoj organizacije pri njenih ključnih udeležencih: vhodnih udeležencih (na primer donatorji, javni financerji, sponzorji), notranji udeleženci (na primer menedžment, zaposleni, prostovoljci), vmesnih udeležencih (na primer krovne športne organizacije, trgovci, tržniki) in končnih udeležencih (na primer vadeči, gledalci, lokalne skupnosti).

Večina športnih društev izvaja pretežno eno od dejavnosti:

- šport otrok in mladine,
- športna dejavnost študentov,
- rekreativni šport,
- kakovostni šport,
- vrhunski šport,
- šport invalidov,
- upravljanje objektov,
- organizacija športnih tekmovanj,
- druge organizacijske naloge.

Slovenska športna društva sodijo v skupino tako imenovanih športnih organizacij vrste »kuhinjska miza«, za katero je značilna močna opora pri prostovoljcih, hkrati pa precej nenatančnega dela, kar se kaže tudi v tem, da poslovni procesi v športni organizaciji potekajo

precej neformalno. V teh športnih organizacijah je vloga športnega menedžmenta zato precej drugačna, posredna, učinki pa so zato manj vidni in manj izraziti (Šugman idr., 2006).

Društva se financirajo iz različnih virov (Retar, 2006):

- s članarino,
- iz naslova materialnih pravic in dejavnosti društva,
- z darili in volili,
- s prispevki donatorjev,
- iz javnih sredstev,
- drugih virov.

Športna pot smučarja tekmovalca se začne v smučarski šoli. Nato se vključi v organizirano vadbo v enega izmed športnih društev v alpskem smučanju. Športna društva v Sloveniji so združena v štiri regije:

1. Zahodna
2. Vzhodna
3. Centralna
4. Notranjsko-Primorska

Število klubov, katerih tekmovalci so bili aktivni udeleženci na tekmovanjih za pokal Argete v sezoni 2010, je bilo 36 (www.sloski.si).

V kategoriji (vsaka kategorija vključuje oba spola enako po starosti) cicibanov (10–11 let), otrok tekmuje na regijskih in državnih tekmovanjih. Nato prestopi v kategorijo mlajših dečkov in deklic (12–13 let). V tej kategoriji je dve leti, nato preide v kategorijo starejših dečkov in deklic (14–15 let), kjer ostane dve leti. Tekmovalci kategorije mlajši in starejši dečki in deklice tekmujejo na regijskih, državnih in nekateri na mednarodnih tekmovanjih. Nato prestopijo med mlajše mladince, pozneje starejše mladince in nazadnje postanejo člani.

Najboljši posamezniki se uvrstijo v državne reprezentance pod okriljem Smučarske zveze Slovenije. V sezoni 2011 so bile organizirane naslednje državne reprezentance:

1. Moška reprezentanca za svetovni pokal
2. Moška reprezentanca za evropski pokal
3. Moška mladinska C reprezentanca
4. Moška medregijska mladinska ekipa
5. Ženska reprezentanca za svetovni pokal
6. Ženska reprezentanca za evropski pokal
7. Ženska medregijska mladinska ekipa
8. Otroška reprezentanca

V otroško reprezentanco je uvrščenih osem deklic od 12. do 14. let in dvanajst dečkov od 13. do 14. leta (www.sloski.si).

1.8 VLOGA TRENERJA PRI DELU Z MLADIMI

To poglavje začenjam s stavkom Jureta Franka o delu trenerja, nanaša pa se konkretno na delo Filipa Gartnerja (Rajtmajer, 2004, str. 52): »Kje ste že videli (norca) trenerja, ki vstaja ob petih in gre spat ob enajstih in to vse zato, da omogoči tekmovalcem najboljše vadbene pogoje«.

Izjava Jureta Franka, z enim stavkom, opiše primarno poslanstvo trenerja; da omogoči tekmovalcem najboljše vadbene pogoje! Torej, da dela za tekmovalca.

»Smučarski trener mora biti sproščen, potrpežljiv in preudaren.« Izjava trenerja Karla Frehsnerja med treningom smuka v Zermattu (osebna komunikacija, septembra 2009).

»Bodi ustvarjalen in pogumen pri svojih dejanjih«; nasvet mentorja Filipa Garnerja (osebna komunikacija, maj 2005).

»Večina smučarskih trenerjev preveč govori in premalo dela«; izjava Anteja Kostelića med enim izmed treningov v Hintertuxu (osebna komunikacija, oktobra 2008).

Seveda pa je poslanstvo trenerja zelo širok pojem.

1.8.1 Opredelitev trenerja

Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo trener razlaga kot: »Trener – kdor se (poklicno) ukvarja s treniranjem, trenirati pa po SSKJ pomeni sistematično uriti se za tekmovanje v kaki športni disciplini« (SSKJ, 1994, v Kajtna in Tušak, 2007).

Avtorji številnih knjig o športu trenerja opredeljujejo kot ključno osebo v oblikovanju športnikove kariere (Tušak in Tušak, 2001; Krevsel, 2001; Martens, 1990; Gumerson, 1992 in Sabock, 1985). Dick (1997, v Kajtna in Tušak, 2007) treniranje opredeljuje kot »bolj umetnost kot znanost«. Brez dvoma je trener oseba, ki vodi, usmerja in preoblikuje športnika (Kajtna in Tušak, 2007).

Trener v smučanju mora biti dober demonstrator, pedagog, odličen metodik, postavljalavec prog in opazovalec napak tekmovalcev. Pri tem mu pomagajo sodelavci in pomočniki. V svoje delo morajo vključevati znanstvena in strokovna spoznanja. Cilj je možno doseči na več načinov, trener pa je tisti, ki odloča, katera pot je najboljša za posameznika ali skupino.

Trenersko delo je v prvi vrsti moralna odgovornost in šele nato »tehnologija smučarske panoge«, saj s sredstvi treninga trener spreminja športnika, njegovo osebnost oziroma

psihosomatski status. Pri mlajših kategorijah ima veliko težo pedagoški pomen trenerjevega dela, zato je njegova naloga tudi vzgoja (Petrovič idr., 1983).

1.8.2 Naloge trenerja

Tušak in Tušak (2001) trenerjeve naloge delita na:

1. Načrtovanje treninga – je najzahtevnejši in najodgovornejši del. Zato se od trenerja pričakuje, da ima takšno raven znanj s področij biomehanike, športne medicine, športne psihologije, organizacijskih znanj, da lahko sodeluje s strokovnjaki s teh področij oziroma, da vsa znanja z drugih področij športa uporabi pri strokovnem in odgovornem načrtovanju treninga.
2. Izvajanje treninga – izvajanje kondicijskega, tehničnega in taktičnega treninga, kar od trenerja zahteva uporabo splošne in specifične metodike treniranja.
3. Kontrola uspešnosti treninga – trener mora omogočiti svojim varovancem, da nenehno kontrolirajo učinkovitost svojega lastnega treninga. Pomembno z vidika motivacije posameznika in spreminjanja osebnih ciljev.
4. Vsestranska skrb za varovanca – dejavnosti, s katerimi trener zagotovi športnikom dobro počutje in razpoloženje (oblikovanje zunanjih pogojev, preizkušanje zunanjih tehničnih pogojev, upoštevanje individualnih zahtev in želja, obvladovanje predstartnega stanja, informiranost športnika, skrb za športnika po tekmi).
5. Svetovanje in pomoč svojim varovancem – na področjih treninga in tekmovanj ter osebnih področjih (šolanje, starši ...).
6. Vloga na tekmovanju – trener nastopa v treh funkcijah, ki jih mora uspešno opraviti:
 - Trener kot model – ki se zaveda resnosti situacije, je pozitiven in sposoben vplivati in ustrezno reagirati na okoliščine. Je dosleden v čustvenih stanjih.
 - Pomoč pri izvedbi predštarne in štarne strategije – trener nastopa kot vir rešitev in nasvetov.
 - Trener kot simbol za izražanje in uporabo načrtovanega vedenja oziroma strategije – da športniku s primernim vedenjem vedeti, da vse poteka po načrtu.

Kajtna in Tušak (2007) navajata različne avtorje in njihove trditve o nalogah in vlogah trenerja. Tominec (1996) poudarja trenerjevo vlogo pri analizi nasprotnika in analizi uspešnosti tekmovanja. Gummerson (1992) med pomembnimi nalogami trenerja navaja ocenjevanje športnikovih kakovosti in sposobnosti, uspešnosti in učinkovitosti zastavljenega

programa, zunanjih dejavnikov, oceno sredstev in opreme. Lynch (2001) poleg vseh omenjenih nalog dodaja še ustvarjalnost.

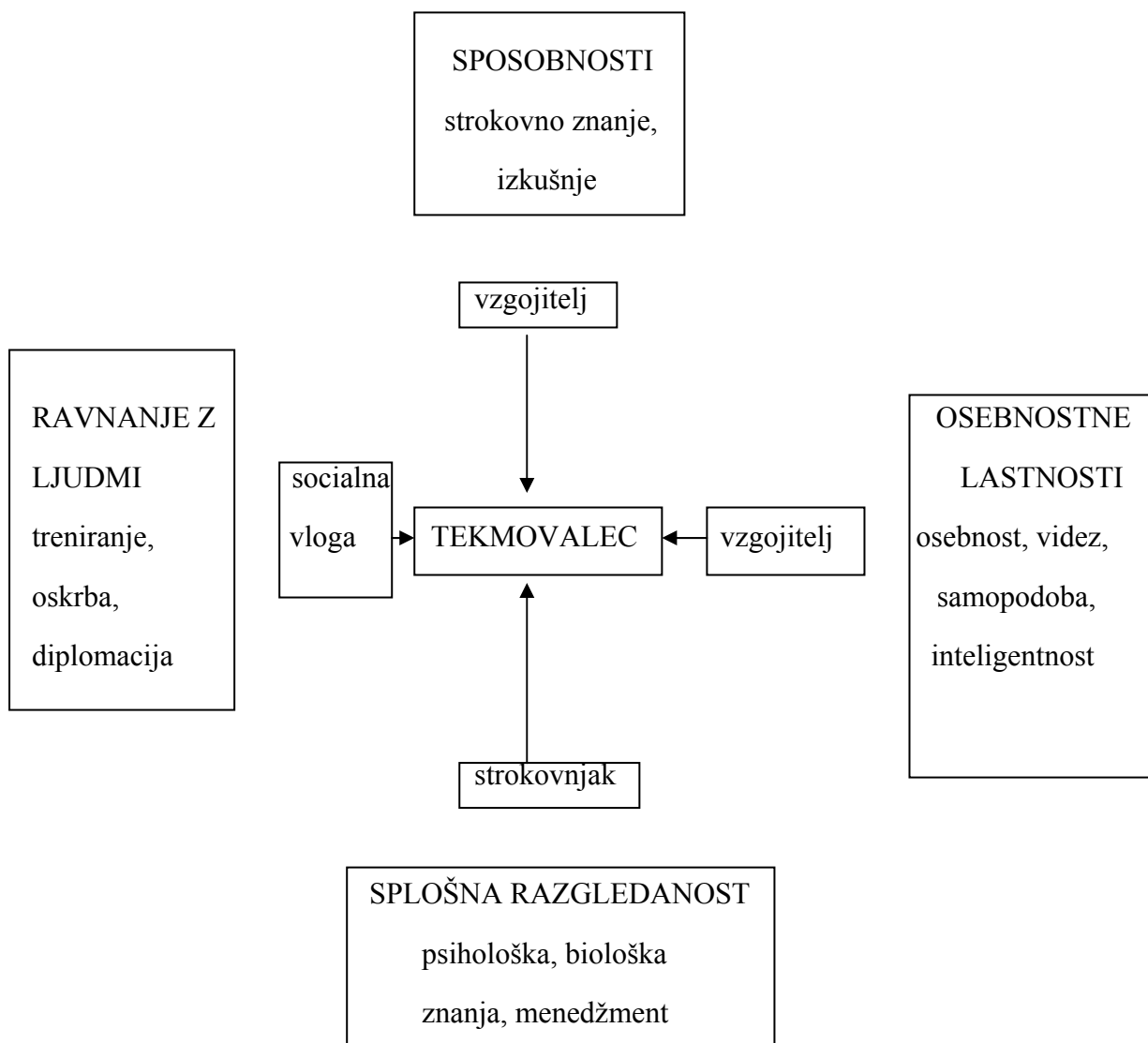
Sabock (1985) je mnenja, da mora trener prepoznati talent in ga tudi izkoristiti, ter da mora »prezirati povprečnost«. Paranosič (1982) navaja naslednje naloge trenerja:

- trener kot učitelj,
- trener kot psiholog,
- trener kot vodja,
- trener kot pedagog,
- trener kot zdravnik.

MacKenzie (1989) pravi, da se trener pri svojem delu srečuje z različnimi vlogami in področji:

- motivator,
- svetovalec,
- ocenjevalec,
- demonstrator,
- iskalec dejstev,
- mentor,
- prijatelj,
- organizator,
- pristaš,
- voznik.

Vse te opredelitve govorijo o trenerjevih sposobnostih, lastnostih in o tem, da se trener v športni situaciji znajde v številnih vlogah, ki so nazorno prikazane v modelu različnih vlog trenerja po Adam in Bauer (1973, v Tušak in Tušak, 2003).

Slika 1. Model različnih vlog trenerja (Adam in Bauer, 1973, v Tušak in Tušak, 2003).

1.8.3 Lastnosti uspešnega trenerja

Filip Gartner – trener alpskega smučanja; njegovi varovanci so dosegli 8 medalj na olimpijskih igrah, 28 medalj na svetovnih prvenstvih, 4 velike kristalne globuse (zmaga v skupnem seštevku svetovnega pokala v vseh disciplinah) in 12 malih kristalnih globusov

(skupna zmaga v seštevku ene discipline svetovnega pokala) in na desetine zmag v svetovnem pokalu (Rajtmajer, 2004).

Uspešen ali neuspešen trener se ocenjuje zgolj po njegovih dosežkih – rezultatih njegovih varovancev. Čeprav včasih krivično, je ta ocena najbolj objektivna in v praksi tudi najbolj pogosta. Raziskave trenerjeve osebnosti so usmerjene v iskanje najbolj značilnih osebnostnih lastnosti trenerja, ugotavljanje razlik med uspešnimi in neuspešnimi trenerji, v iskanje razlik v lastnostih med trenerji in netrenerji, trenerji in idealno podobo trenerjev in športnikove percepcije idealnega trenerja (Tušak in Tušak, 2001). Avtorja nadaljujeta, da se različni avtorji, trenerji sami in športniki strinjajo o nekaterih pomembnih lastnostih:

- emocionalno stabilnost,
- družabnost,
- dominantnost,
- realističen,
- odgovoren,
- visoko inteligenten,
- inventiven,
- ima zaupljiv odnos do športnikov,
- sposoben odgovornih odločitev,
- zanesljiv.

Karl Adam in soavtorji (1973, v Tušak in Tušak, 2001) navajajo naslednje lastnosti, ki naj bi jih imel uspešen trener:

- Pedagoške sposobnosti trenerjev (naravna k uspešnosti, metodične sposobnosti, sposobnosti samospoznanja, socialne sposobnosti poučevanja, trajnost socialnih kontaktov, sposobnost analiziranja, sposobnost psihološkega opazovanja, odgovornost, konstantnost v lastnem vedenju, sposobnost ustvarjanja prijateljske atmosfere treniranja, samokontrola).
- Psihološke lastnosti (visoka delovna motiviranost, fleksibilnost, kreativnost, sposobnost organiziranja, vztrajnost, sposobnost vzpostavljanja kontaktov, zanesljivost, odgovornost, razsodnost, stabilnost, samozaupanje).

Poleg naštetih lastnosti oziroma sposobnosti je za uspeh nujna tudi komunikacija in trenerjev način komuniciranja, saj vsako komuniciranje v športu zahteva komuniciranje z ostalimi subjekti v procesu treninga (Martens, 1997). Naslednja pomembna Martensova trditev je ta, da se morajo trenerji naučiti pustiti športnikom, da se sami učijo. Včasih jim je treba dovoliti.

Gartner (osebna komunikacija, avgust 2006) karikira: »Zamižati na eno oko«, da naredijo kakšno napako, saj se iz takšnih izkušenj največ naučijo.

Po Martensovem mnenju mora uspešen trener imeti:

- znanje s področja športa, v katerem deluje (tehnika, taktika in pravila športne panoge),
- motivacijo,

- zmožnost sočustvovanja, biti razumljen kot posluh za težave, čustva in misli športnikov. Dobri trenerji razumejo športnikovo veselje, žalost, strah, frustracije, anksioznost in jezo.

Na slovenskem področju velja izpostaviti dve raziskavi s tega področja. Hvalec (2005, v Kajtna in Tušak, 2007) je ugotovila, da v osebnosti med bolj ali manj uspešnimi trenerji ni razlik. Je pa ugotovila, da so uspešni trenerji bolj intenzivni v svojem vedenju (pri poučevanju, vodenju, organiziranju). Uspešni trenerji tudi več pozornosti namenjajo medosebnim odnosom.

Drugo obsežno raziskavo je opravila Kajtna (2006, v Kajtna in Tušak, 2007) s svojo doktorsko disertacijo, kjer ugotavlja nekatere vidike delovanja slovenskih trenerjev. Ugotovitve raziskave kažejo, da so lastnosti uspešnih trenerjev:

- uspešno sodelujejo s timom,
- so bolj dominantni,
- so bolj demokratični v vodenju,
- večja usmerjenost na odnos s športnikom,
- boljše prepoznavajo in razumevajo športnikove emocije,
- imajo višje izražena stališča do vrhunstva,
- pogosteje se pogovarjajo o strokovnih temah in se strokovno izpopolnjujejo.

V omenjeni raziskavi pa je druga študija ugotavljala razlike osebnostnih lastnosti med trenerji in populacijo, ki se ni nikoli tekmovalno ukvarjala s športom in nikoli niso delovali kot trenerji. Kajtna (2006) ugotavlja, da so trenerji bolj dinamični, aktivni, energični, dominantni, vestni, preudarni, natančni, skrbni in vztrajni. Trenerji so tudi bolj čustveno stabilni, so manj anksiozni, bolj odprti, bolj poudarjajo trdo delo, so bolj usmerjeni na naloge kot na odnose. Pri trenerjih je tudi višje izražena samomotivacija in potreba po doseganju cilja z lastnim delom, imajo višjo emocionalno senzibilnost in manjšo socialno senzibilnost (Kajtna in Tušak, 2007).

1.8.4 Odnos trener – športnik

Schinke in Tabakman (2001, v Kajtna in Tušak, 2007) menita, da je le dober odnos med trenerjem in športnikom tisto, kar omogoča uspeh in rezultate na tekmovanjih. Poczwardowski, Barott in Henschen (2002, v Kajtna in Tušak, 2007) menijo, da je za nekatere športnike prav odnos s trenerjem tisto, kar oblikuje celotno izkušnjo s športom in lahko močno vpliva na kakovost treningov in uspešnost na tekmovanjih. Pri vzpostavljanju odnosa so pomembni dejavniki tako s trenerjevi kot tudi športnikove strani. Vsi dejavniki so medsebojno povezani v mrežo in vplivajo drug na drugega. Športnik je v tem odnosu enakovreden.

Tabela 6

Dejavniki s strani trenerja in športnika (Kajtna in Tušak, 2007)

<i>dejavniki na strani trenerja</i>	<i>dejavniki s strani športnika</i>
trenerjeva osebnost	osebnost športnika
strokovna usposobljenost	izbrana športna panoga
inovativnost	starost in izkušnje športnika
komunikativnost	spol športnika
slog vodenja	
emocionalna kontrola	
spol trenerja	
motivacija	

Poleg dejavnikov s športnikove in trenerjeve strani, na odnos med njima vpliva še situacija, v kateri trenutno sta. Tušak in Tušak (2001) govorita, da lahko z razvojem odnosa trener – tekmovalec identificiramo več faz. V začetni fazi športniki trenerja spoštujejo in mu zaupajo, trener pa mora vzpostaviti avtoriteto in skrbeti za ta odnos. V drugi fazi pride do tesnejšega odnosa med trenerjem in tekmovalcem zaradi skupnega dela, interesov, ciljev in časa, ki ga preživijo skupaj. V tretji fazi je ta odnos lahko ogrožen, saj se je športnik od trenerja marsikaj naučil, tako da skuša trenerjeva navodila in nasvete odbijati in delati po svoje. Ob neuspehu je lahko konflikt še večji. V četrti fazi se oblikuje nekakšen partnerski odnos, ki pa ni več toliko tesen kot na začetku. Športnik želi, da mu trener daje informacije in znanja.

1.8.5 Trener kot povezovalc staršev v športu

Vloga staršev pri razvoju otroka v športnika je zelo pomembna. V najbolj zgodnji fazi starši otroka usmerjajo in spodbujajo njegov interes za šport. Ko otroci izoblikujejo veselje do neke športne panoge, se vloga staršev pogosto spremeni. Na tem mestu postane vloga trenerja zelo pomembna, predvsem pri tistih starših, ki začnejo kazati preveč zanimanja za otrokovo ukvarjanje s športom. S tem ga dušijo, vloga trenerja pa je, da pri otroku razvije pozitivno, otrokovo lastno notranjo motivacijo za šport. Starši imajo velik vpliv na otrokova stališča do uspeha in neuspeha v športu, ter na izoblikovanje njegovih strahov. Zato mora trener znati posredovati takrat, kadar opazi prve napačne prijeme v starševskem odnosu do otroka-športnika (Tušak in Tušak, 2001).

Gimeno (2003, v Kajtna in Tušak, 2007) je preverjal, ali se starši bolj vključujejo v šport, če bolj poznajo razmere v športu. Ugotovil je, da je imelo izobraževanje pozitiven vpliv na vedenje staršev in trenerjev. Boljše obnašanje staršev je olajšalo delo trenerjev, izboljšali so se odnosi trener-starši, zvišala se je motivacija obojih za sodelovanje v športu, izboljšale so se tudi družinske vezi med starši in otroki.

1.8.6 Napotki za trenerja pri delu z mladimi športniki

Treniranje je potrebno prilagajati razvojni starosti posameznika. Treniranje otrok in mladih se razlikuje od treniranja odraslih v tem, da je na otroke lažje vplivati, da so neprestano soočeni z novimi situacijami in izkušnjami. Skozi obdobje rasti in razvoja do odraslosti prihaja do velikih sprememb, zato je pomembno pravilno strukturirano okolje, v katerem pa ima trener še zlasti veliko in odgovorno vlogo (Lee, 1993, v Kajtna in Tušak, 2007).

Omenil sem že, da je obdobje od sedmega leta naprej idealen čas za sistematično ukvarjanje s posameznimi športnimi zvrstmi in za začetek rednega treninga (Kajtna in Tušak, 2007). Tako je trenerjeva naloga otroka v tej starosti naučiti stvari s konkretnim prikazom posameznih nalog, z delovanjem, ki je v skladu z resničnostjo. Uspešen bo tisti trener, ki bo prilagajal svoje razlage in prikaz aktivnosti konkretnemu delovanju otrok. Pri mlajših športnikih je potrebno paziti tudi na to, da so treningi zanimivi in ne predolgi, ter da se aktivnosti hitro menjajo, vzporedno s starostjo otrok pa narašča čas trajanja vadbene ure in tudi količina ponovitev posamezne veščine. V tem obdobju pozornost postane dolgotrajna, zato mladi tudi začnejo povečano vlagati trud v stvari, ki trajajo dlje (Horvat in Magajna, 1989, v Kajtna in Tušak, 2007). Motivacija mladih športnikov naj bo čim dlje notranja. Postopoma naj bi se v športnikovi karieri dvigovala količina zunanje motivacije, ob hkratnem ohranjanju visokega nivoja notranje motivacije.

Tušak, Tušak in Tušak (2003, v Kajtna in Tušak, 2007) predlagajo naslednje sugestije za izboljšanje motivacije mladega športnika:

- strukturiranje motivacijsko bogatega športnega okolja,
- zagotavljanje možnosti za razvoj spretnosti (želja po učenju novih veščin),
- treningi naj bodo zanimivi,
- možnosti za uveljavljanje otrokovih potreb (druženje z ostalimi otroki),
- treningi in tekmovanja naj bodo vznemirljiva,
- razvijanje realističnih ciljev in uspeha.

Pri tem ima trener najpomembnejšo vlogo. Da pa trener ne prestopi meje normalnosti oziroma optimalnosti treninga z mladimi, opozarja Gould (1993, v Kajtna in Tušak, 2007), ki pravi, da se otroke zelo lahko pripravi do tega, da delajo veliko in trenirajo naporno. Zato je potrebno paziti, da pri treniranju mladih ne pride do znakov pretreniranosti.

1.8.7 Trenerji mladih športnikov v primerjavi s trenerji starejših športnikov

Delo trenerja z različno starimi športniki se v marsičem razlikuje. Nedvomno na to vpliva faza razvoja športnika v katerem se le ta nahaja. Mladostništvo je posebno občutljivo obdobje vsakega športnika, zato je pristop trenerja izredno pomemben. Kajtna in Tušak (2007) poudarjata potrpežljivost, tolerantnost in prilagodljivost trenerjev pri delu z mladim športnikom.

Značilnosti trenerjev mladih športnikov v primerjavi s trenerji starejših športnikov je podrobno raziskala Kajtna (2006) v svoji doktorski disertaciji. V raziskavi (Kajtna, 2006) so v skupino trenerjev starejših športnikov vključili trenerje, ki trenirajo tudi ali samo člane. Trenerji, ki članov ne trenirajo pa so bili uvrščeni v skupino trenerjev mladih športnikov.

Med tema dvema skupinama trenerjev se je pokazalo precej razlik. Raziskava ugotavlja, da so trenerji mladih športnikov bolj anksiozni, bolj čustveni in impulzivni, občasno nestrpni in razdražljivi. Na drugi strani pa trenerji starejših športnikov lažje prenašajo stres, bolje kontrolirajo lastno vedenje in odzive, tudi v stresnih situacijah. Za ugotavljanje razlogov za takšen rezultat avtor raziskave navaja starost trenerjev kot prvi razlog. Trenerji mladih športnikov so mladi in imajo manj izkušenj. Drugi razlog pa je, da trenerji mladih športnikov redkeje prihajajo do stresnih situacij, zaradi tekmovanja na nižjem nivoju (Kajtna, 2006).

Trenerji mladih športnikov imajo funkcijo učiteljev in vzgojiteljev ter včasih prevzamejo delno tudi vlogo staršev. Pri trenerjih starejših športnikov pa se bolj izrazito pojavlja vedenje, usmerjeno v vodenje in poučevanje.

Zelo zanimiva je študija primerjave med štirimi skupinami trenerjev: trenerji mladih športnikov v ekipnih športih, trenerji mladih športnikov v individualnih športih, trenerji starejših športnikov v ekipnih športih in trenerji starejših športnikov v individualnih športih. V raziskavi (Kajtna, 2006) se je pojavila ena statistično pomembna kanonična diskriminantna funkcija poimenovana izražanje avtoritete. Trener, ki ima visoko izraženo to funkcijo v svoje odločanje o tehniki, taktiki in treningu ne vključuje športnikov in sodelavcev. Bolj se odloča sam, bolj je usmerjen na izvršitev naloge.

Alpsko smučanje spada v kategorijo individualnih športov, vendar ima zaradi svoje specifične načina treniranja tudi značilnosti ekipnih športov. Zato so ugotovitve te raziskave v funkciji izražanja avtoritete trenerja še toliko bolj zanimive.

Pri trenerjih starejših športnikov v individualnih športih je izražanje avtoritete precej nizko (negativno). Trenerji mladih športnikov v individualnih športih imajo diskriminantno funkcijo precej neizrazito medtem ko trenerji mladih športnikov v ekipnih športih precej izražajo avtoriteto.

Za alpsko smučanje v slovenskem prostoru, so ugotovitve raziskave (Kajtna, 2006) dober usmerjevalec pri oblikovanju izobraževalnih vsebin za mlade smučarske trenerje. Kdo in kako dela z mladimi športniki je zelo pomembno za razvoj športnika, ter ustvarjanje optimalnega trikotnika trener-tekmovalec-starši.

1.9 VLOGA STARŠEV V ŠPORTU

Športno udejstvovanje otrok postane pomemben del tudi življenja staršev. Pravzaprav je to že od samih začetkov ukvarjanja njihovih otrok s športom. Postane pomembna dejavnost, središče družinske dinamike in dogajanja. Celotno družinsko življenje se tako rekoč začne vrteti okrog otrokovih-športnikovih potreb. To je še bolj izrazito v vrhunskem športu (Tušak idr., 2009).

Uspešnost mladega športnika ni več izključno odvisna od zmogljivosti, temveč od vrste odnosov, ki vplivajo na osebnost, na kognitivne in emocionalne procese, na motiviranost ... Odvisna je od vrste dejavnikov, izmed katerih je družina bistvenega pomena za ustvarjanje uspešne športne kariere (Tušak idr., 2003).

1.9.1 Naloge družine pri razvoju športnika

V družini se otrok nauči sprejemati in ponotranjiti vrednote, oblikovati odnose in izkazovati ter prejemati čustva. Skozi družino si postavlja prve motive, izraža svoje želje in v družini doživlja prve zmage in poraze ter razočaranja. Otrokov odnos do staršev in sveta določajo njegove številne potrebe. Tušak idr. (2009) predstavljajo osnovne otrokove potrebe:

- Potreba po ljubezni in varnosti (starševska ljubezen do otroka in ljubezen otroka do staršev je pomembna v razvoju otroka; prijaznost, sočustvovanje, empatija, razumevanje in upoštevanje drugih. Otrok nujno rabi občutek varnosti ob starših za občutek varnega sveta izven družine. S tem razvija samostojnost in samozavest za vstop v svet).
- Potreba po spoznavanju sveta (otrok mora svet spoznavati, raziskovati in odkrivati. Manipuliranje in komuniciranje z okoljem ugodno vpliva na duševni razvoj otroka).
- Potreba po sprejetosti in uveljavljanju (otrokova sprejetost od staršev je temeljnega pomena pri njegovem učenju spretnosti vzpostavljanja in vzdrževanja medosebnih odnosov. Otrok se uči izražati in uveljavljati svoje potrebe, želje in interese).

Iz poznavanja in razumevanja otrokovih potreb je veliko lažje razumeti osnovne naloge in funkcije družine. Zato se zdi z vidika prakse bolj pomembna, kot so različna interpretiranja pojma družine, opredelitev funkcije družine, po Tušak idr. (2009):

1. Biološko-reproduktivna funkcija (omogoča in ohranja razvoj človeka),
2. Ekonomska funkcija (proizvodno-potrošniška funkcija),
3. Zaščitniška funkcija (vsem članom zagotavlja pomoč, varnost in zaščito. Nega in varstvo otrok, čustvena opora, pravna in finančna pomoč.),
4. Čustvena funkcija (družina kot čustvena enota, temelječa na medosebni privlačnosti),
5. Vzgojno-izobraževalna funkcija (je prva, ki neposredno in posredno vzgaja otroka),
6. Socializacijska funkcija (socializacija kot proces prilagajanja in osamosvajanja).

Glavna dimenzija starševstva je vpliv na otrokovo vedenje oziroma vedenjsko prilagojenost ali neprilagojenost. Na podlagi tega je družina zelo pomemben dejavnik in ima na otrokov razvoj največji in najpomembnejši vpliv.

V tem kontekstu ne gre pozabiti nalog družine (Tušak idr., 2009):

- Skrb za emocionalne vezi in odnose, saj emocionalne vezi, ki jih otrok osvoji v okviru družine, predstavljajo osnovo za razvoj vseh odnosov v življenju.
- Družina kot varna baza, iz katere otrok izhaja pri eksperimentiranju z okoljem.
- Model za vedenje, saj otrok imitira svoje starše v načinu vedenja, načinu spoprijemanja s stresom in vzpostavljanju medosebnih odnosov.
- Skrb za življenjski razvoj, saj so prav starši glavni vir otrokovega nujnega znanja za življenjski razvoj.
- Disciplina in oblikovanje otrokovega vedenja preko spodbujanja določenega vedenja.
- Komunikacijska mreža, v kateri se otrok nauči in osvoji norme in razvije svoja pričakovanja.

1.9.2 Vloga staršev glede na starostno obdobje otrok

Bloom in kolegi so ugotovili, da je vloga staršev v različnih obdobjih drugačna. V rani mladosti naj bi otrok imel prosto izbiro pri odločitvi glede tega, ali bo treniral v klubu ali ne. Pri tem naj bi ga starši podpirali. Naslednje obdobje je tisto, ko se morajo starši bolj aktivno vključiti v otrokovo športno življenje. V poznejših letih pa naj bi bila starševska vloga predvsem finančna pomoč (Tušak idr., 2009).

Izsledki Bloomove študije so uporabni tudi za področje nadarjenosti za šport. Posamezne faze participacije staršev so razdelili na leta vzorčenja, specializacije in investiranja.

1. Vzorčna leta

V obdobju od 6. do 13. leta je potrebno otroku predstaviti različne športne discipline. Starši naj otroka spodbujajo; izbira športa v tem obdobju ni pomembna. Otrok mora pridobiti izkušnje in se zabavati. Večina športnikov se pred specializacijo v določeno športno disciplino ukvarja tudi z drugimi športi. Tako se na podlagi izkušenj lahko sami odločijo za določeno disciplino, pa tudi starši lahko ugotovijo, za katero športno panogo je otrok najbolj nadarjen.

2. Leta specializacije

V letih specializacije, od 13. do 15. leta, so potrebni večji finančni vložki staršev. Potrebno je najti profesionalne trenerje, boljšo opremo in športne pripomočke. Mladostniki se ukvarjajo največ z dvema oziroma enim športom. Z razvijanjem sposobnosti in znanj se njihova angažiranost za izbirni šport še poveča, kljub temu je zabava še vedno zelo pomemben dejavnik.

Pri izbiri športne discipline imajo pomembno vlogo tudi preostali člani družine, mnoge k športu pritegnejo bratje in sestre, ki so se sami ukvarjali s tem športom. Glavni razlog za specializacijo je v pozitivnih izkušnjah, ki so jih otroci pridobili v športu, kar naj bi jim omogočili starši. Starši v obravnavanem obdobju še vedno v ospredje postavljajo izobraževanje; šport se obravnava kot prostočasna dejavnost. Starši se finančno in časovno zavežejo športu svojega otroka. Visoki stroški močno vplivajo na rutino družinskega življenja.

Tušak idr. navajajo, da Kirk in sodelavci (1997) ugotavljajo, da je družinski prihodek ključni dejavnik pri otrokovem vključevanju v šport, Overman in Rao (1981) pa nasprotno trdita, da otrokovo vključevanje v šport in njegova motivacija nista odvisna od materialnega položaja družine. Rezultati nekaterih drugih raziskav kažejo, da tisti starši, ki so predani športu svojega otroka, nekako že priskrbijo finančna sredstva, s tem pa pogosto žrtvujejo svoje interese. Starši se pogosto navdušijo nad športom, ki se mu otrok posveti. Zanimanje za otrokovo športno dejavnost se kaže v različnih stopnjah, ki variirajo od opazovalca do trenerja. Mnogi se vključijo v klub, sicer ne kot trenerji ali športniki, pač pa kot organizatorji, komercialisti in podobno.

3. Leta investiranja

V tem obdobju posameznik razvije najvišji nivo svojih sposobnosti v določenem športu. Treningi so zahtevni in intenzivni. Starši pomagajo otrokom predvsem z nasveti, ki se navezujejo na njihovo prihodnost v športu. Niso vključeni direktno v trening, temveč je njihova vloga v ozadju izredno pomembna. S tem, ko starši pokažejo zanimanje za otrokov šport, vplivajo na njegovo mišljenje in dejanja. Otroci lažje prebrodijo poškodbe, pritiske in neuspehe. Starši otrokom prepuščajo veliko svobode in nudijo čustveno oporo. Zagotovijo jim udobje in varnost v kritičnih trenutkih. S tem, ko jim pokažejo, da visoko cenijo dosežene športne spretnosti, jim dvigajo samozavest in motivacijo za nadaljevanje s športno dejavnostjo. Ko otrok zazna svoje napredovanje v športu, se pomembne spremembe pojavijo tudi pri starših in celotni družini. Vloga staršev se spreminja od vodenja otrok v zgodnjih letih do podpore v letih investiranja. Starševsko prepričanje o pomembnosti športne dejavnosti v zgodnjih letih se kaže v njihovem spodbujanju otroka k različnim športnim dejavnostim.

V letih specializacije starši zavzeto podpirajo odločitve otrok na vseh področjih. V družinah, ki so sodelovale v obravnavani raziskavi, ni zaslediti pritiska glede izbire športne discipline. Podpora in spodbujanje se še povečata v letih investiranja, ko se starši žrtvujejo osebno in družinskemu življenju zato, da omogočijo otroku optimalne pogoje za trening (Tušak in Tušak, 2001).

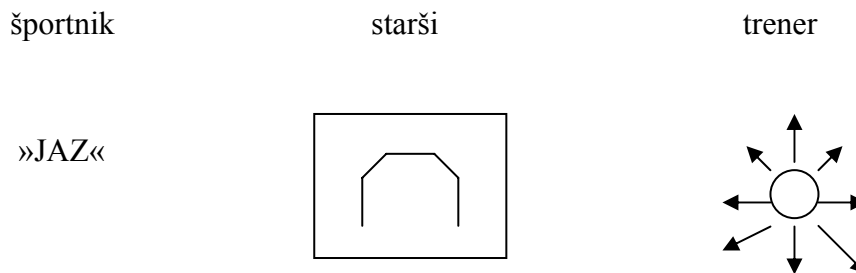
Malo je znanega o vplivu družine na otrokovo zanimanje za šport in razvoj športnih talentov. Izsledki obravnavane študije so pomemben prispevek. Športni dosežki ne pridejo kar sami od sebe, zato je pomembno, da z raziskavami odkrijemo, kateri dejavniki v družini najbolj vplivajo na uspeh otrok v športu, saj je to pomemben korak k razumevanju in izboljšanju sposobnosti v športu (Tušak idr., 2009).

1.9.3 Vloga staršev v odnosu športnik – trener - starši

Otrokovo ukvarjanje s športom, vsaj tam, kjer že od njegovih rosnih začetkov sistematično razmišljajo o vrhunskem uspehu, vse bolj zaznamujeta navzočnost in dejavna udeležnost

staršev. Starši sodelujejo predvsem s finančno pomočjo, neredko igrajo tudi pomembno vlogo pri reševanju organizacijskih težav, pri vsem tem pa je tu še najpomembnejša funkcija – starševska funkcija (Tušak, 2009).

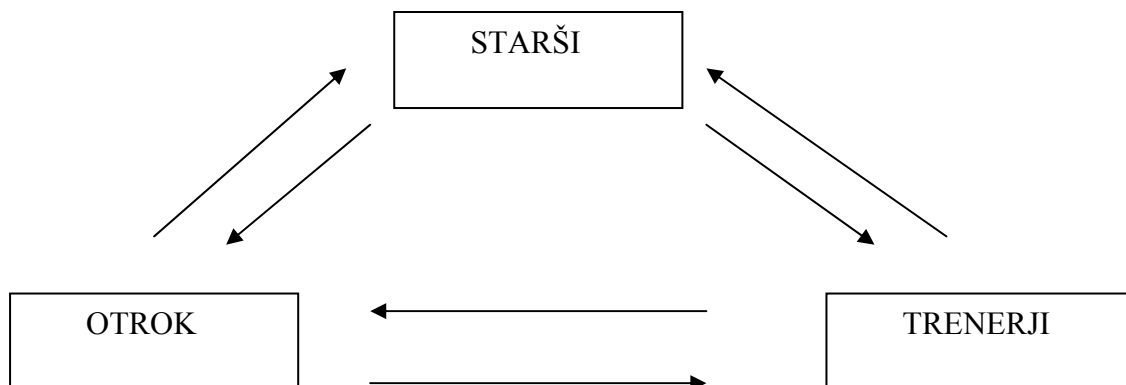
Zelo nazorno poudarja pomen vključevanja staršev v športno situacijo Sabock (1985, v Kajtna in Tušak 2007), ki pravi, da so v odnosu med trenerjem in mladim športnikom vedno vključeni tudi starši. Značilnosti vseh treh oseb v tej situaciji so vidne iz naslednje slike:

Slika 2. Osebe v športni situaciji mladega športnika (Sabock, 1985, v Kajtna in Tušak, 2007).

Tako je športnik tisti, ki zadeve vidi iz prve osebe. Zanima jih, ali bo njim uspelo doseči cilj, ali bo uspešen. Starši delujejo z vidika upoštevanja le lastnega otroka, na neki način s tunnelsko vizijo. Orientirajo se le na svojega otroka, na koncu tunela je njihov sin ali hči. Takšna vloga staršev je naravna in popolnoma normalna. Trener je prikazan kot oseba, ki mora ustreči čim več stranem oziroma dejavnikom, ki ga vlečejo v različne smeri (Sabock, 1985, v Kajtna in Tušak, 2007).

Odnos športnik-trener-starši sta Tušak in Tušak (2001) poimenovala kot »športni trikotnik«. Takšna povezava omogoča neposredno komuniciranje med vsemi tremi dejavniki športa mladih. Trikotni model pomeni neposredno sodelovanje vseh treh strani, tudi prisostvovanje staršev na treningih, tekmovanjih, pogovorih s trenerji. V tem modelu je trener tisti, ki vse povezuje (Tušak idr., 2009).

Slika 3. Trikotna povezava trener-otrok-starši (Tušak idr., 2009).

1.9.4 Pozitivna vloga staršev

Starševska vloga v športu naj bi bila v prvi vrsti pozitivna. S svojim odnosom, pristopom, komunikacijo in natančno določenimi nalogami in vlogami starši pomagajo športniku do uspeha.

Hellstedt (1987, v Tušak in drugi, 2009) je ugotovil različne stopnje vpletenosti staršev v otrokov šport. Starši so lahko nezainteresirani, zelo zainteresirani in pa prekomerno vpleteni v otrokov šport. Pokazalo se je, da starši, ki so zelo zainteresirani, ustvarjajo tudi otroku dejansko največji interes in pogoje za ukvarjanje s športom. To so običajno starši, ki po navadi žrtvujejo tudi osebne interese v dobro otroka.

Byrne (1993, v Kajtna in Tušak, 2007) je mnenja, da imajo starši še zlasti pomembno vlogo pri blaženju učinkov, ki jih imajo lahko na otroka vsi dejavniki, ki so vključeni v njegovo športno kariero in nanjo vplivajo: trenerji, učitelji, gledalci, športni klubi, sodniki in starši.

Roberts in Treasure (1993, v Kajtna in Tušak, 2007) tudi ugotavljata, da manj tekmovalno usmerjeni starši predstavljajo boljše okolje za razvijanje uspešnih odnosov z vrstniki pri svojem otroku, saj otroci iz takšnega okolja pozornost posvečajo tudi svojim vrstnikom, ne le zmagi in superiornosti.

Izobraževanje ima lahko zelo pozitivne posledice. Tako izobraževanje staršev kot tudi trenerjev pozitivno vpliva na vedenje obojih in na njun odnos ter motivacijo za sodelovanje v športu, kar je v svoji raziskavi dokazal Gimeno (2003, v Kajtna in Tušak, 2007).

Van Yperen (1995, v Tušak idr., 2009) ugotavlja, da podpora staršev pomaga blažiti tekmovalne strese.

Pričakovanja staršev so eden izmed dejavnikov, ki vpliva na sodelovanje v določenem športu, količino truda in uspešnost. Veliko študij je pokazalo pozitivno povezavo med pričakovanji

staršev ter otrokovim uspehom in navdušenostjo (Mcelroy in Kirkendall, 1980, Scanlan in Lewthwaite, 1985, v Tušak idr., 2009).

Duncan (1997, v Tušak idr., 2009) je ugotavljal, kako vlogo staršev vidijo športniki in trenerji. Vse skupine vrhunskih športnikov so bile soglasne, da je vloga njihovih staršev instrumentalnega pomena pri doseganju uspeha. Nalogo staršev športniki opredeljujejo kot nudenje moralne, finančne podpore in praktične podpore za zagotavljanje potrebne opreme in prevozov na treninge in tekme. Trenerji razumejo starševsko vlogo popolnoma podobno kot športniki sami. Enako razumejo svojo vlogo tudi starši. Raziskava ugotavlja, da otrokovo vpletenost v šport pogojuje predvsem njihovo zanimanje za otrokovo početje ter zagotavljanje spodbud in praktične podpore v smislu finančnih vložkov, prevozov, opreme, svetovanja in podpore.

Pozitivna vloga staršev v športu se torej nanaša na starševsko podporo in spodbudo, pri čemer morata obe prihajati v zmerni oziroma primerni količini. Trend razvoja športa gre v smeri, ki ne dopušča, da bi starše lahko izločili iz sistema celotne športnikove podpore, kar tudi ni koristno. Pomena družine in staršev v športu ne gre podcenjevati, prav nasprotno (Tušak idr., 2009).

1.9.5 Negativna vloga staršev

V današnjem športu, ki ga zaznamujejo izjemni dosežki in približevanje človekovim mejam, je ukvarjanje s športno dejavnostjo navadno že izjemno zgodaj izgubilo izrazit pozitivni pomen. Če so starši in trenerji nekoč ob otrokovih začetkih sistematičnega ukvarjanja s športom razmišljali predvsem, kako otroku v športu najti koristno dejavnost za preživljanja prostega časa, pa imajo danes premnogi starši že ob otrokovih rosnih začetkih v mislih bleščečo kariero vrhunškega športnika, kar seveda vpliva na njihovo razumevanje športa. Že zelo zgodaj začnejo s pritiski in z zahtevami, povezanimi s športno uspešnostjo, in športna dejavnost je vse manj igra in pridobiva pomen dela (Tušak, 2010).

Pri napačnih ravnanjih staršev v karieri mladega športnika se vedno znova, v različni strokovni literaturi in strokovnih ter populističnih člankih, pojavljajo ene in iste besede za vzroke ali posledice z negativnim predznakom: ambicioznost, finančni vložek, pričakovanja, izgorevanje, prenehanje kariere. Pričakovanja staršev imajo lahko pozitivne ali negativne posledice, predvsem kadar pričakovanja predstavljajo za otroka dodaten pritisk in stres. Tako ugotavljajo raziskave (Burstad, 1988; Scanlain, Stein, Ravizza, 1991; Weiss, Weise, Klint, 1989, v Tušak idr., 2009).

»Izgorelost« preveč vnetih mladih športnikov, ki kar naenkrat izgubijo vsakršno željo po športu, gre pripisat kontinuiranemu izpostavljanju stresnim tekmovalnim situacijam, nagradam in kaznim (Tušak idr., 2009).

Doupona in Petrovič (2007) izgorelost imenujeta slikovito »pregorele varovalke«. Vzrok za to pripisujeta preambicioznim staršem, zlasti v športih, kjer je potreben velik finančni vložek.

Takšni starši se v vnemi po čim hitrejšem vrhunskem rezultatu svojih otrok ne ozirajo na pravila stroke, zdravje, moralne vrednote, vzgojne smotre in ne na telesni in duševni razvoj. Takšni starši priznavajo samo zmage in uspehe.

Nekateri strokovnjaki so mnenja, da ne gre pri takšnih starših za projekcijo njihovih neizživetih ambicij, temveč tudi za zaslužek, ki naj bi ga otroci – bodoči šampioni, prinesli (Doupona in Petrovič, 2007). O tem, da mladi »pregorijo« zaradi pritiskov uspeha, za katerimi stojijo starši s svojimi željami, govori tudi Majerič (2000) in nadaljuje, da mladi smučarji zaupajo trenerjem, da jih navzočnost staršev na tekmovanjih moti, da čutijo nepotreben pritisk in se zato tudi težje zberejo.

Starši ne izkoristijo dejstva, da je otrokovo ukvarjanje s športom možno izkoristiti za graditev zdrave, zrele osebnosti. Vrhunski športnik ima pogosto v družini privilegiran položaj na škodo otrok, ki se ne ukvarjajo s športom. Športnika v družini se štiti in protežira. Ni mu potrebno opravljati vsakodnevnih družinskih obveznosti, ki jih posledično začne ocenjevati kot nepomembne, še huje, manjvredne. Mnenje takšnega otroka je vredno več tudi v diskusijah, ki nimajo nobene povezave s športom. Za slabe rezultate največkrat krivijo trenerja ali nekatere zunanje razloge. Takšni starši hitro začnejo odločati tudi o strokovnih pogledih (Tušak idr., 2003).

Bolj kot je otrok intenzivno vključen v šport, večja so nesoglasja v odnosu med starši in otrokom. Takšna nesoglasja so posledica vsakodnevnih stresov in obremenitev, ki so jih otrok, pa tudi starši deležni. Takšna nesoglasja se lahko pojavijo tudi v družini, kjer je sicer komunikacija povsem normalna. V takšni družini so nesoglasja posledica nasprotja stališč. Pričakovanja staršev glede trenerjev so velika in velikokrat se znajdejo v dilemi med željo, da bi se njihov otrok naučil veščin in v športu užival, ter željo, da bi njihov otrok zmagoval. To so največkrat vzroki, da starši posegajo na delo trenerja (Tušak idr., 2009). Isti avtorji nadaljujejo, da je v otrokovem razvoju izjemno občutljivo obdobje adolescence. Do pojava tega obdobja nekateri starši zelo uspešno rešujejo vzgojne probleme, v tem obdobju mladostnika pa se pogosto ne znajdejo. Vzrok je v pretirani strogosti ali popustljivosti staršev. S prestrogim, avtoritativnim ravnanjem lahko mladostnika omejujejo pri njegovem osamosvajanju. Pretirano popuščanje pa lahko v otroku vzbudi občutek, da je staršem vseeno, kaj se z njim dogaja, kar lahko povzroči občutek tesnobe in negotovosti. Podobno je v športu, kjer je najpogostejša napaka staršev prevelika ali premajhna vpletenost v šport.

Še tako preprosto razumljiva vloga staršev, da mu nudijo čustveno oporo, občutek zaupanja, da ga imajo radi, da so mu v oporo ob razočaranjih in porazih, je nekaterim staršem nerazumljiva ali še huje, razumljiva, vendar nesprejemljiva. Mnogi namreč poraza ne sprejmejo. Ni dovolj, da otrok nalogo opravi, temveč, da jo opravi »najboljše« od vseh. To velikokrat ni odvisno samo od otroka, ampak od dejavnikov, na katere nima vpliva; konkurenca, pogoji, trener, situacija ...

Ta neobvladljiva situacija izzove stres. Tušak idr. (2009) predstavljajo štiri glavne pristope, ki različno prispevajo k razvoju anksioznosti in odpornosti na stres:

- Starši, ki se nanašajo na uporabo strahu, kazni in odtegovanja ljubezni, povečujejo verjetnost razvoja anksioznosti.
- Spremenljivo obnašanje staršev povzroča pri otroku negotovost in prestrašenost.
- Postavljanje strogih starševskih mej za dopustno in prepovedano početje vpliva na to, kako uspešen bo otrok v različnih situacijah. Čim več je prepovedanega, tem bolj anksiozen postaja otrok.
- Starši, ki zamolčijo pohvale, kadar otrok nastopa uspešno in ki kažejo več negativnih kot pozitivnih občutkov, prispevajo k razvoju anksioznosti.

1.9.6 Vloga staršev v alpskem smučanju – večplastnost smučarske problematike

Že leta 1987 so Petrovič idr. (1987) zapisali: »Smučanje je vedno dražje in vedno težje dostopno različnim kategorijam občanov. Rešitev tega problema je nedvomno celostne narave.« Več kot tri desetletja pozneje so razmere še težje.

Avtorji priznavajo, da brez materialne in osebne udeležbe staršev ne bi bilo kakovostnega in vrhunškega smučanja. Če niso starši vselej tisti, ki naučijo otroka prvih korakov na snegu, pa prav gotovo vzbudijo v njem ljubezen do tega športa. Starši se zavedajo pomena športne dejavnosti otrok, tako postane njihova udeležba prvi člen v zapleteni verigi, ki vodi do uspeha.

Avtorji si zastavljajo vprašanje, ali je smučanje res privilegij tistih staršev, ki:

- zavzemajo na socialni lestvici dovolj visoke položaje, da lahko otrokom kupijo izjemno drago smučarsko opremo, vozijo svoje otroke na treninge, plačujejo treninge na snegu, letne smučarske vozovnice in letne vavnine v klubih,
- so motivirani in imajo čas, da sodelujejo v upravah klubov, svetih staršev, pomagajo na treningih, so amaterski psihologi in pedagogi svojih otrok.

Zelo redki so klubi v Sloveniji, ki omogočajo socialno šibkim, toda nadarjenim otrokom enake možnosti za vadbo in uspeh, kot drugim. Majerič (2000) je mnenja, da vztrajajo predvsem otroci staršev, ki imajo denar, mnogi mladi obetavni tekmovalci pa zaradi pomanjkanja finančnih sredstev prenehajo z nastopanjem. Dodaten omejevalni dejavnik je tudi kraj, v katerem otroci živijo. Oddaljenost od kraja treninga je povezana s časom, ki ga morajo imeti starši na razpolago za prevoze, njihova delna neodvisnost od službe, da si ta čas sploh zagotovijo, in pa seveda finančno breme s prevozi.

Tako kot v večini športov z velikimi denarnimi vlaganji staršev, se tudi v alpskem smučanju pojavljajo ambiciozni starši s svojimi interesi. Njihove interese in pričakovanja najboljše razloži izjava Toneta Vogrinca (Majerič, 2000): »Razumljivo je, da želijo starši vedeti za učinke svojega vlaganja v svoje otroke«.

Za delno potrditev te domnev so Petrovič idr. navedli primer manipuliranja staršev s trenerjem. »Starši so v klubih toliko časa, dokler lahko v njem uresničijo svoj relativno kratkoročni interes, potem ga zapustijo, sledijo pa jim drugi starši s podobnimi interesi, ki so v nasprotju s srednjeročno in dolgoročno klubsko politiko«.

Zato je naloga trenerjev, da so uspešni in imajo uspešne tekmovalce. Druga pomembna naloga pa je, da starše »izobražujejo«, da pri mladih tekmovalcih niso pomembni samo rezultati. Pomembno je tudi druženje z vrstniki, izkušnje, spoznanja, pridobljene veščine, torej vse, kar poudarjajo strokovnjaki. Trener in tekmovalec morata naučiti starše, da igrajo svojo vlogo, leti pa morajo otroke naučiti čustvene stabilnosti. Seveda pa morajo imeti starši prvi nadzor nad svojimi čustvi. Trener, otrok in starši se morajo zavedati, da je med njimi potrebna nekakšna

»trajna zveza«. Starši se morajo strinjati, da bodo podpirali svojega otroka in da bodo uporabljali šport kot sredstvo za njegov razvoj (Tušak in Tušak, 2001).

1.10 CILJI NALOGE

Cilj raziskave je ugotoviti, ali so dejavniki: športna izobrazba staršev, finančni vložek staršev, uspeh/neuspeh tekmovalca, vzrok za vpliv staršev na delo in odločitve trenerja v otroški kategoriji alpskega smučanja.

1.11 DELOVNE HIPOTEZE

H1: Starši vplivajo na odločitve trenerja zaradi večjega finančnega prispevka.

H2: Starši povečajo vpliv na odločitve trenerja zaradi slabših rezultatov svojega otroka.

H3: Starši, ki so bolj športno izobraženi, ne povečajo vpliva na trenerjeve odločitve.

2. METODE DE LA

2.1 PREIZKUŠANCI

Vzorec merjencev je vključeval 44 staršev in 14 trenerjev. Enote starši so ločene po spolu in od teh je bilo: 23 mama in 21 oče. Vzorec staršev in trenerjev smo dobili na podlagi naključno izbranih tekmovalcev letnik rojstva 1997 in 1996, ki so bili v sezoni 2010/2011 v kategoriji starejših dečkov in deklic registrirani pri Smučarski zvezi Slovenije. Starši in trenerji teh tekmovalcev pa predstavljajo vzorec enot. Tekmovalci so iz različnih smučarskih klubov po Sloveniji, tako da so bile v vzorec vključene vse regije Slovenije. Nekateri trenerji so v času raziskave zastopali več kot enega tekmovalca (največ do tri).

Tabela 7

Prikaz značilnosti vzorca

<i>merjenci</i>	<i>število</i>	<i>starost (M)</i>	<i>izobrazba*</i>	<i>tekmovali v športu**(M)</i>
<i>trener</i>	14	35,6	4	0,87
<i>mama</i>	23	42,8	3,17	0,65
<i>oče</i>	21	41,71	4,24	0,52

Legenda: M-aritmetična sredina

** Tekmovali v športu: 0-DA; 1-NE*

*** Izobrazba: 1-osnovna šola; 2-srednja poklicna šola; 3-gimnazija; 4-visoka strokovna šola; 5-višja strokovna šola; 6-univerzitetna izobrazba; 7-magisterij; 8-doktorat*

2.2 PRIPOMOČKI

V raziskavi smo uporabili dva anketna vprašalnika zaprtega tipa. Za starše je enak vprašalnik za oba spola, ki pa se je analiziral ločeno. Drugi vprašalnik je bil za trenerje. Anketni vprašalnik je vseboval 5 demografskih vprašanj in 28 postavk. Prvi tip postavk je v obliki postavljenih odgovorov, kjer so anketiranci obkrožili izbran odgovor, drugi tip postavk pa je v obliki trditev v petstopenjski lestvici. Če trditev nikoli ne velja, so anketiranci obkrožili 1, če trditev skoraj nikoli ne velja, so obkrožili 2, če trditev velja včasih, so obkrožili 3, če trditev skoraj vedno velja, so obkrožili 4, in če trditev vedno velja, so obkrožili 5.

Poleg anketnega vprašalnika smo opravili usmerjeni intervju s trenerjem v kategoriji tekmovalcev starejših dečkov in deklic. Trener je bil moškega spola in star 38 let. Intervju je bil odprtega tipa.

2.3 POSTOPEK

Anketni vprašalnik je bil razdeljen trenerjem in staršem hkrati na isti dan. Vprašalnik se je reševal v mesecu novembru v tekmovalni sezoni 2010/2011. To je čas druge polovice pripravljalnega obdobja. Anketni vprašalnik so starši in trenerji reševali neodvisno. Enako se je naprošalo, da to upoštevajo posebej oče in mati. Vprašalnik se je nanašal na enega tekmovalca, za katerega so svoje trditve podajali starši tekmovalca in njegov trener.

V usmerjenem intervjuju smo trenerju zastavili deset vprašanj. Vprašanja so bila razdeljena v tri tematske sklope. Za vsako od treh delovnih hipotez smo uporabili tri sklope vprašanj:

1. Vpliv na trenerja glede na višino finančnega prispevka staršev za smučanje.
2. Vpliv na trenerja v povezavi z otrokovim neuspehom na tekmovanju.
3. Vpliv na trenerja glede na športno izobraženost staršev.

Prvi sklop je vseboval štiri vprašanja, za drugi tematski sklop sta bili trenerju postavljeni dve vprašanji, tretji sklop pa je vseboval štiri vprašanja

Dobljeni podatki so bili anonimni, šifrirani in uporabljeni samo za namen naloge. Podatki so bili vneseni in zbrani v programu Microsoft Excel in statistično obdelani s programom SPSS.

V raziskavi smo za analizo podatkov uporabil deskriptivno statistiko in metodo t-testa.

3. REZULTATI Z RAZPRAVO

3.1 PRIMERJAVA MED OČETOM IN MATERJO

Tabela 8 *Primerjava med očetom in materjo*

<i>Primerjava med starši (oče / mati)</i>		Mati		Oče		F	Sig (F)
ŠT	Postavka	M	SD	M	SD		
1	Starost	42,87	5,81	41,71	6,40	0,63	0,53
2	Izobrazba	3,17	1,59	4,24	1,89	-2,03	0,05
3	Tekmovali v športu	0,65	0,49	0,52	0,51	0,85	0,40
4	Rang tekmovalja	1,87	0,64	1,55	0,69	1,23	0,23
5	Izobraževanje o športu	2,01	1,22	1,76	0,93	0,67	0,51
6	Starševski finančni strošek na leto	4217,39	1126,40	4095,24	1261,14	0,34	0,74
7	Odgovornost za otrokov uspeh na tekmi	2,39	0,94	2,62	0,80	-0,86	0,40
8	Odgovornost za otrokov neuspeh na tekmi	2,52	0,85	2,52	0,87	-0,01	0,99
9	Prednost za otroka, če imajo starši znanje o smučanju	2,83	1,19	3,29	0,90	-1,43	0,16
10	Mesečno sestajanje s trenerjem	3,09	1,20	3,29	1,19	-0,55	0,58
11	Zaupanje v trenerja	4,57	0,66	4,57	0,68	-0,03	0,98
12	Kritičnost do trenerja	2,30	1,18	2,90	0,83	-1,93	0,06
13	Nasprotovanje trenerjevim odločitvam	1,52	0,59	1,81	0,87	-1,29	0,20
14	Spreminjanje trenerjevih odločitev	1,48	0,95	1,38	0,50	0,42	0,68
15	Prilaščanje trenerjeve vloge	1,22	0,85	1,14	0,36	0,37	0,71
16	Svetovanje trenerju o treniranju otrok	1,39	0,94	1,29	0,64	0,43	0,67
17	Svetovanje trenerju o številu snežnih dni	1,52	1,08	1,33	0,66	0,69	0,49
18	Sodelovanje s trenerjem pri oblikovanju letnega načrta treninga	1,74	1,18	1,71	1,10	0,07	0,94
19	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka dobri	1,87	1,36	1,90	1,00	-0,10	0,92
20	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka slabi	2,17	1,23	2,33	1,06	-0,46	0,65
21	Večji nadzor nad delom trenerja zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,48	1,59	2,24	1,41	0,53	0,60
22	Večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,22	1,62	2,52	1,33	-0,68	0,50
23	Zahtevati, da otrok trenira več zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	1,87	1,42	1,71	0,96	0,42	0,68
24	Prednost uživanju v smučanju ali rezultatom na tekmi	3,83	1,40	4,00	0,95	-0,48	0,64
25	Zmagovati za vsako ceno	1,17	0,49	1,14	0,48	0,21	0,83
26	Najem dodatnega individualnega smučarskega trenerja za otroka	1,70	1,29	1,52	0,87	0,21	0,61
27	Večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v smučanju	2,52	1,50	3,00	1,26	-1,14	0,26
28	Spremljanje otroka na treningu	2,78	1,09	2,48	0,98	0,98	0,33
29	Spremljanje otroka na tekmi	3,52	1,12	3,57	1,12	-0,15	0,88
30	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na treningu	1,43	0,73	1,24	0,54	1,01	0,32
31	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na tekmi	1,35	0,65	1,38	0,74	-0,16	0,87

Legenda: M-aritmetična sredina; SD-standardna deviacija; Sig(F)-pomembnost parametra F; ŠK-številka postavke

V tabelah 8, 9, 10 in 11 so predstavljene postavke iz anketnega vprašalnika. Numerični podatki so statistično obdelani odgovori anketirancev z namenom interpretacije statistično pomembnih razlik.

V tabeli 8 je prikazana primerjava med materjo in očetom. Med vsemi postavkami so razlike samo v postavki izobrazba, med drugimi pa razlik ni. Pri izobrazbi je razlika v tem, da imajo očetje nekoliko višjo stopnjo izobrazbe.

Rezultati ne presenečajo. Alpsko smučanje je šport, kjer sta oba spola na najvišji stopnji tekmovanja (svetovni pokal) enakovredno zastopana, tako po disciplinah, močni konkurenci, zanimivosti in zastopanosti preko medijev.

Mame poznajo alpsko smučanje in njegove lastnosti ter značilnosti podobno kot očetje. Morda bi bile razlike v prid očetom v športih, kot so hokej, košarka ali nogomet.

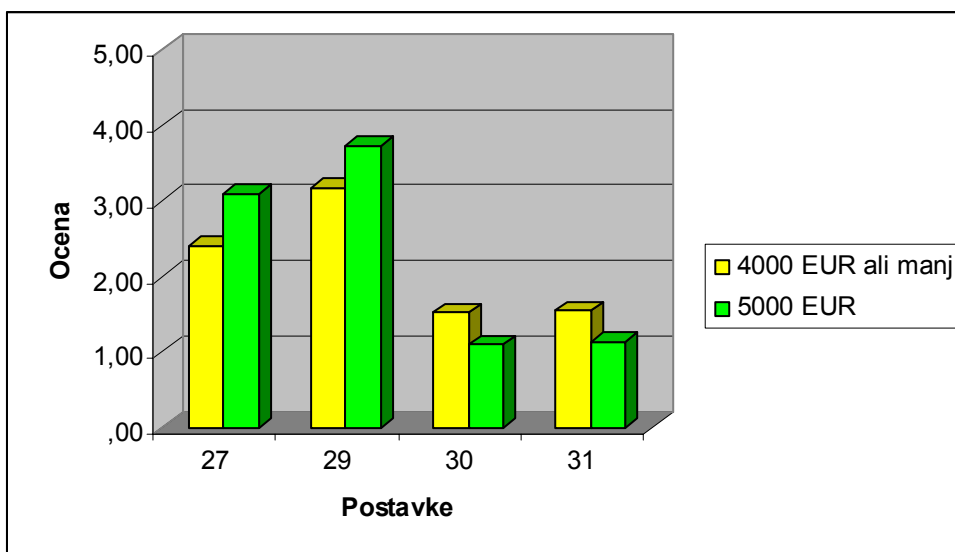
Odgovor na vprašanje, zakaj ni večjih razlik med spoloma, najdemo v postavki: »Ali ste tekmovali v športu«. Mame imajo večji delež kot očetje. Torej je bilo več aktivnih športnic med mamami kot očeti. Zadnji argument za odsotnost razlik pa pripisujemo specifičnim lastnostim alpskega smučanja kot športa, v katerega sta enakovredno vključena oba starša, predvsem organizacijsko in časovno. Tudi tu se matere spoznajo z zahtevami in značilnostmi alpskega smučanja.

3.2 VPLIV STARŠEV NA TRENERJE V PRIMERJAVI Z VIŠINO FINANČNEGA PRISPEVKA

Tabela 9 Primerjava med starši v višini prispevka na leto

Primerjava med tistimi, ki plačujejo na leto 4.000 € ali manj in 5.000 € ali več		4.000 € ali manj		5.000 € ali več		F	Sig (F)
ŠT	Postavka	M	SD	M	SD		
1	Starost	42,41	6,95	38,90	6,52	2,00	0,05
2	Izobrazba	4,03	1,78	3,50	1,70	1,18	0,24
3	Tekmovali v športu	0,72	0,45	0,60	0,50	1,00	0,32
4	Rang tekmovanja	1,81	0,68	2,00	0,59	-0,92	0,36
5	Izobraževanje o športu	2,40	1,41	1,96	1,07	1,12	0,27
6	Starševski finančni strošek na leto	3.379,31	941,65	5.000,00	0,00	-9,43	0,00
7	Odgovornost za otrokov uspeh na tekmi	2,59	0,82	2,47	0,90	0,53	0,60
8	Odgovornost za otrokov neuspeh na tekmi	2,66	0,77	2,37	0,93	1,30	0,20
9	Prednost za otroka, če imajo starši znanje o smučanju	2,97	0,87	3,03	1,19	-0,25	0,80
10	Mesečno sestajanje s trenerjem	3,17	1,10	3,43	1,19	-0,87	0,39
11	Zaupanje v trenerja	4,48	0,63	4,60	0,62	-0,72	0,48
12	Kritičnost do trenerja	2,55	0,87	2,70	1,15	-0,56	0,58
13	Nasprotovanje trenerjevim odločitvam	1,59	0,63	1,83	0,83	-1,28	0,20
14	Spreminjanje trenerjevih odločitev	1,31	0,47	1,60	0,93	-1,50	0,14
15	Prilaščanje trenerjeve vloge	1,31	0,54	1,33	0,88	-0,12	0,90
16	Svetovanje trenerju o treniranju otrok	1,38	0,62	1,37	0,89	0,06	0,95
17	Svetovanje trenerju o številu snežnih dni	1,28	0,65	1,53	0,97	-1,19	0,24
18	Sodelovanje s trenerjem pri oblikovanju letnega načrta treninga	1,69	0,97	1,90	1,37	-0,68	0,50
19	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka dobri	1,86	0,95	2,03	1,38	-0,55	0,58
20	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka slabi	2,14	1,06	2,43	1,25	-0,98	0,33
21	Večji nadzor nad delom trenerja zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,38	1,08	2,57	1,76	-0,49	0,63
22	Večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,10	1,08	2,70	1,62	-1,66	0,10
23	Zahtevati, da otrok trenira več zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,07	1,10	1,90	1,24	0,55	0,58
24	Prednost uživanju v smučanju ali rezultatom na tekmi	4,03	1,18	3,53	1,20	1,62	0,11
25	Zmagovati za vsako ceno	1,38	0,73	1,33	0,66	0,25	0,80
26	Najem dodatnega individualnega smučarskega trenerja za otroka	1,52	0,83	1,70	1,24	-0,66	0,51
27	Večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v smučanju	2,41	0,95	3,10	1,49	-2,10	0,04
28	Spremljanje otroka na treningu	2,41	1,09	2,63	0,96	-0,82	0,41
29	Spremljanje otroka na tekmi	3,17	0,93	3,73	1,08	-2,14	0,04
30	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na treningu	1,52	0,74	1,10	0,40	2,71	0,01
31	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na tekmi	1,55	0,78	1,13	0,43	2,55	0,01

Legenda: M-aritmetična sredina; SD-standardna deviacija; Sig(F)-pomembnost parametra F; ŠK-številka postavke

Slika 4. Primerjava med višino finančnega prispevka za treninge alpskega smučanja na leto

Legenda – Postavke:

27 – Ali mislite, da so večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v alpskem smučanju?

29 – Ali spremljate otroka na tekmi?

30 – Ali na treningu svetujete otroku s strokovnimi nasveti?

31 – Ali na tekmi svetujete otroku s strokovnimi nasveti?

Na Sliki 4 so prikazane primerjave med skupino staršev, ki plačujejo 4.000 € in manj in skupino staršev, ki plačujejo 5.000 € in več. Prikazane so le postavke, pri katerih so bile ugotovljene statistično pomembne razlike.

V primerjavi med starši, ki plačujejo 4.000 € in manj (v nadaljevanju manj) in tistimi, ki plačujejo 5.000 € in več (v nadaljevanju več), je nekoliko več statističnih razlik, razvidno iz *tabele 9*. Prva razlika je v starosti staršev, ki plačujejo manj. Ti so v povprečju stari 42,41 let, za razliko od tistih, ki plačujejo več, ki so v povprečju stari 38,9 let.

Druga zelo pomembna razlika se je pojavila pri postavki: »Ali mislite, da so večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v alpskem smučanju«. Starši, ki plačujejo več, se v večji meri strinjajo s to postavko, kot starši, ki plačujejo manj. Ugotovili smo, da tisti starši, ki plačujejo več, od svojih otrok pričakujejo večji uspeh. Iz tega lahko sklepamo, da več kot starši vlagajo v otrokovo smučanje, večja pričakovanja imajo. S tem ne moremo potrditi, da s tem tudi v večji meri vplivajo na trenerja. Lahko pa sklepamo, da se s tem poveča pritisk na trenerja in posledično posredno vplivanje na njegovo delo. Medtem ko ni razlike pri postavki: »Ali spremljate otroka na treningu«, pa je

razlika pri postavki: »Ali spremljate otroka na tekmi«. Tukaj se pokaže pomembna razlika, in sicer spremlja otroka na tekmi več tistih staršev, ki plačujejo več.

Zakaj je tako, si težko razlagamo. Dejstvo je, da je zanimanje staršev za spremljanje tekem svojega otroka večje pri tistih, ki več plačujejo.

Najbolj zanimiva ugotovitev pri analiziranju razlik med skupinama je, da starši, ki plačujejo manj, bolj vplivajo na svoje otroke. To smo ugotovili iz analize postavk: »Ali na treningu svetujete otroku s strokovnimi nasveti« in »Ali na tekmi svetujete otroku s strokovnimi nasveti«. Ko smo primerjali obe postavki, se je pokazala pomembna razlika. Za nadaljnje raziskave bi bilo smiselno ugotoviti, zakaj je temu tako.

Čeprav v drugih postavkah, preko katerih smo hoteli ugotoviti, ali je višina finančnega prispevka vzrok za vpliv na trenerja, ni razlik, se kaže smer, v katero se nagiba vpliv staršev. Pri starših, ki plačujejo več, je opazen nagib v smer vplivanja na trenerja. To je moč opaziti pri naslednjih postavkah: »Mesečno sestajanje s trenerjem«, »Kritičnost do trenerja«, »Nasprotovanje trenerjevim odločitvam«, »Spreminjanje trenerjevih odločitev«, »Svetovanje trenerju o številu snežnih dni«, »Večji vpliv pri odločanju o treningih in tekmah, če bi bili finančni prispevki večji«, »Večji nadzor nad delom trenerja, če bi bili finančni prispevki večji«. Pri starših, ki plačujejo manj, pa v smeri vplivanja na otroka. To sklepanje nakazujejo postavke: »Zahtevati, da otrok trenira več zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje«, »Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na treningu«, »Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na tekmi«.

Bolj kot presenečajo pa nas begajo ugotovitve, da starši, ki plačujejo več, v večji meri spremljajo otroka na tekmovanju, vendar na sami tekmi manj svetujejo otroku s strokovnimi nasveti. Torej so na tekmi bolj v vlogi opazovalcev. Medtem ko starši, ki plačujejo manj, tudi manjkrat spremljajo otroka na tekmi, a mu večkrat svetujejo.

Rezultati primerjav obeh skupin staršev ne dajejo statistično pomembnih dokazov, da večji kot je finančni prispevek, večji je vpliv na trenerja. Raziskave na večjem vzorcu bi morda dokazale naše trditve, saj že ta raziskava nakazuje večji vpliv na trenerja pri tistih starših, ki plačujejo več.

3.3 PRIMERJAVA MED SKUPINAMI: TRENER, OČE, MATI

Tabela 10 *Primerjava med trenerjem in mati*

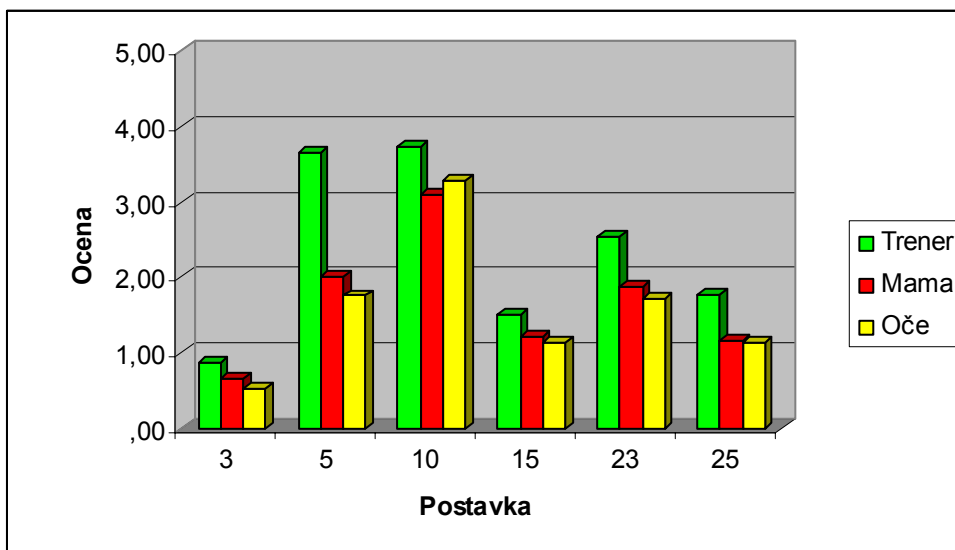
<i>Primerjava med trenerjem in mati</i>		Trener		Mati		F	Sig(F)
ŠT	Postavka	M	SD	M	SD		
1	Starost	35,67	7,04	42,87	5,81	-3,44	0,00
2	Izobrazba	4,00	1,60	3,17	1,59	1,56	0,13
3	Tekmovali v športu	0,87	0,35	0,65	0,49	1,47	0,15
4	Rang tekmovanja	2,23	0,44	1,87	0,64	1,73	0,10
5	Izobraževanje o športu	3,65	0,99	2,01	1,22	2,97	0,01
6	Starševski finančni strošek na leto	4.333,33	487,95	4.217,39	1.126,40	0,37	0,71
7	Odgovornost za otrokov uspeh na tekmi	2,54	0,86	2,39	0,94	0,57	0,57
8	Odgovornost za otrokov neuspeh na tekmi	2,46	0,90	2,52	0,85	-0,24	0,81
9	Prednost za otroka, če imajo starši znanje o smučanju	2,96	0,96	2,83	1,19	0,44	0,66
10	Mesečno sestajanje s trenerjem	3,73	0,92	3,09	1,20	2,12	0,04
11	Zaupanje v trenerja	4,31	0,88	4,57	0,66	-1,14	0,26
12	Kritičnost do trenerja	2,69	1,12	2,30	1,18	1,18	0,25
13	Nasprotovanje trenerjevim odločitvam	1,81	0,80	1,52	0,59	1,40	0,17
14	Spreminjanje trenerjevih odločitev	1,50	0,71	1,48	0,95	0,09	0,93
15	Prilaščanje trenerjeve vloge	1,50	0,76	1,22	0,85	1,23	0,23
16	Svetovanje trenerju o treniranju otrok	1,46	0,71	1,39	0,94	0,30	0,77
17	Svetovanje trenerju o številu snežnih dni	1,42	0,81	1,52	1,08	-0,36	0,72
18	Sodelovanje s trenerjem pri oblikovanju letnega načrta treninga	1,92	1,23	1,74	1,18	0,53	0,60
19	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka dobri	2,00	1,17	1,87	1,36	0,36	0,72
20	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka slabi	2,38	1,24	2,17	1,23	0,60	0,55
21	Večji nadzor nad delom trenerja zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,81	1,30	2,48	1,59	0,80	0,43
22	Večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,46	1,07	2,22	1,62	0,63	0,53
23	Zahtevati, da otrok trenira več zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,54	1,03	1,87	1,42	1,90	0,06
24	Prednost uživanju v smučanju ali rezultatom na tekmi	3,50	1,03	3,83	1,40	-0,93	0,35
25	Zmagovati za vsako ceno	1,77	0,91	1,17	0,49	2,80	0,01
26	Najem dodatnega individualnega smučarskega trenerja za otroka	1,50	0,81	1,70	1,29	-0,64	0,52
27	Večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v smučanju	2,77	0,91	2,52	1,50	0,71	0,48
28	Spremljanje otroka na treningu	2,27	0,87	2,78	1,09	-1,83	0,07
29	Spremljanje otroka na tekmi	3,27	0,78	3,52	1,12	-0,92	0,36
30	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na treningu	1,31	0,68	1,43	0,73	-0,63	0,53
31	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na tekmi	1,38	0,70	1,35	0,65	0,19	0,85

Legenda: M-aritmetična sredina; SD-standardna deviacija; Sig(F)-pomembnost parametra F; ŠK-številka postavke

Tabela 11 *Primerjava med trenerjem in očetom*

<i>Primerjava med trenerjem in očetom</i>		Trener		Oče		F	Sig(F)
ŠT	Postavka	M	SD	M	SD		
1	Starost	35,67	7,04	41,71	6,40	-2,68	0,01
2	Izobrazba	4,00	1,60	4,24	1,89	-0,40	0,69
3	Tekmovali v športu	0,87	0,35	0,52	0,51	2,24	0,03
4	Rang tekmovanja	2,23	0,44	1,55	0,69	2,96	0,01
5	Izobraževanje o športu	3,65	0,99	1,76	0,93	4,23	0,00
6	Starševski finančni strošek na leto	4.333,33	487,95	4.095,24	1.261,14	0,69	0,49
7	Odgovornost za otrokov uspeh na tekmi	2,54	0,86	2,62	0,80	-0,33	0,74
8	Odgovornost za otrokov neuspeh na tekmi	2,46	0,90	2,52	0,87	-0,24	0,81
9	Prednost za otroka, če imajo starši znanje o smučanju	2,96	0,96	3,29	0,90	-1,18	0,24
10	Mesečno sestajanje s trenerjem	3,73	0,92	3,29	1,19	1,45	0,15
11	Zaupanje v trenerja	4,31	0,88	4,57	0,68	-1,13	0,27
12	Kritičnost do trenerja	2,69	1,12	2,90	0,83	-0,72	0,47
13	Nasprotovanje trenerjevim odločitvam	1,81	0,80	1,81	0,87	-0,01	0,99
14	Spreminjanje trenerjevih odločitev	1,50	0,71	1,38	0,50	0,65	0,52
15	Prilaščanje trenerjeve vloge	1,50	0,76	1,14	0,36	1,98	0,05
16	Svetovanje trenerju o treniranju otrok	1,46	0,71	1,29	0,64	0,88	0,38
17	Svetovanje trenerju o številu snežnih dni	1,42	0,81	1,33	0,66	0,41	0,68
18	Sodelovanje s trenerjem pri oblikovanju letnega načrta treninga	1,92	1,23	1,71	1,10	0,61	0,55
19	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka dobri	2,00	1,17	1,90	1,00	0,30	0,77
20	Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka slabi	2,38	1,24	2,33	1,06	0,15	0,88
21	Večji nadzor nad delom trenerja zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,81	1,30	2,24	1,41	1,44	0,16
22	Večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,46	1,07	2,52	1,33	-0,18	0,86
23	Zahtevati, da otrok trenira več zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje	2,54	1,03	1,71	0,96	2,82	0,01
24	Prednost uživanju v smučanju ali rezultatom na tekmi	3,50	1,03	4,00	0,95	-1,71	0,09
25	Zmagovati za vsako ceno	1,77	0,91	1,14	0,48	2,85	0,01
26	Najem dodatnega individualnega smučarskega trenerja za otroka	1,50	0,81	1,52	0,87	-0,10	0,92
27	Večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v smučanju	2,77	0,91	3,00	1,26	-0,73	0,47
28	Spremljanje otroka na treningu	2,27	0,87	2,48	0,98	-0,76	0,45
29	Spremljanje otroka na tekmi	3,27	0,78	3,57	1,12	-1,09	0,28
30	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na treningu	1,31	0,68	1,24	0,54	0,38	0,70
31	Svetovanje otroku s strokovnimi nasveti na tekmi	1,38	0,70	1,38	0,74	0,02	0,99

Legenda: *M*-aritmetična sredina; *SD*-standardna deviacija; *Sig(F)*-pomembnost parametra *F*; *ŠK*-številka postavke

Slika 5. Primerjava med trenerjem, očetom in mati

Legenda – Postavke:

3 – Ali ste kdaj tekmovali v športu?

5 – Ali se strokovno izobražujete o športu?

10 – Ali se mesečno sestajate s trenerjem za pogovore o aktualnih problemih?

15 – Ali si prilaščate trenerjevo vlogo?

23 – Ali bi od otroka zahtevali, da trenira več, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?

25 – Ali želite, da bi vaš otrok zmagoval za vsako ceno?

Na sliki 5 je prikaz primerjav med trenerjem, očetom in mati v tistih postavkah, ki imajo statistično pomembne razlike.

V tabeli 10 in 11 so primerjave med skupino trenerji in mame ter trenerji in očetje. Namen raziskave je bil ugotoviti, kako na enako postavljena vprašanja odgovarjajo trenerji in kako starši. Predvsem nas je zanimalo stališče trenerja. Kako on vidi vpliv s strani staršev, njihove reakcije na rezultate in vpliv staršev na otroka?

Iz rezultatov primerjav med postavkami in skupinami trener-starš smo ugotovili, da se tako mame kot tudi očetje razlikujejo od trenerjev pri postavki: »Zmagovati za vsako ceno«. Starše se je v anketi spraševalo: »Ali si želijo, da bi otrok zmagoval za vsako ceno«. Trenerjem je bilo postavljeno enako le obrnjeno vprašanje: »Ali mislite, da starši želijo, da bi otrok zmagoval za vsako ceno?«. Vprašanje je široko in si ga vsak lahko predstavlja po svoje, saj je »cena« širok pojem. Vsak najbrž želi različno mero žrtvovanja za zmago. Pri tej postavki so razlike statistično pomembne. Trenerji v večji meri trdijo, da si starši želijo zmage za vsako

ceno, za razliko od staršev. Skleпам, da trenerji dobivajo takšen vtis oziroma, da so reakcije in odzivi staršev takšni, da trener predpostavlja, da je zmaga za vsako ceno bolj pomembna, kot si to želijo starši v resnici.

Glede finančnega prispevka je statistično pomembna razlika med trenerji in očeti pri postavki: »Zahtevati, da otrok trenira več zaradi povečanja finančnih prispevkov za smučanje«. Trenerji so bolj naklonjeni tej trditvi, kot očetje. Tudi pri tej ugotovitvi sklepam, da trenerje v takšno razmišljanje vodijo izkušnje s starši.

Tretja pomembna razlika med trenerji in starši (očetje) je vezana na postavko: »Prilaščanje trenerjeve vloge«. Trenerji so mnenja, da si starši prilaščajo to vlogo večkrat, kot to trdijo starši (očetje).

To bi lahko razložili s tem, da so morda bili trenerji pri reševanju vprašalnikov bolj iskreni. Ali pa starši svojih vplivov sploh ne opazijo oziroma se jim zdijo samoumevne, ter jim zato na lestvici ne namenjuje visokih ocen.

Ugotovili smo, da trenerji opažajo večji vpliv staršev na svoje delo, kot si to predstavljajo starši. Prav tako trenerji opažajo večji pritisk na otroka v smislu zmagovati in trenirati več, če so zahteve po finančnih stroških večje.

3.4 OTROKOV USPEH/NEUSPEH NA TEKMI KOT VZROK VPLIVA NA TRENERJA

Ob preučevanju dejavnika uspeh/neuspeh otroka na tekmovanju, ki je lahko eden izmed vzrokov povečanega vpliva staršev na trenerje, smo ugotovili naslednje. Pri postavki številka 8: »Odgovornost za otrokov uspeh na tekmi« in postavki številka 9: »Odgovornost za otrokov neuspeh na tekmi«, ni statističnih razlik v primerjavi staršev in trenerjev. Razlaga rezultatov teh dveh postavk nakazuje v smer, da je za otrokov uspeh/neuspeh v največji meri odgovoren otrok sam. Pri postavki: »Večji vpliv pri trenerju, če bi bili rezultati otroka slabi«, so trenerji mnenja, da so starši bližje temu, da bi včasih želeli imeti večji vpliv na trenerja, ko so rezultati otroka slabi, medtem ko so starši mnenja, da si skoraj nikoli ne želijo imeti povečanega vpliva na trenerje ob slabih rezultatih. Vendar razlik statistično ni, zato so to le domneve. Iz izkušenj se sklepa, da se vpliv staršev na trenerja lahko poveča, če se neuspehi otroka seštevajo oziroma je otrok neuspešen na nekaj zaporednih tekmah.

Zaupanje v trenerja je s strani očeta in mame zelo veliko. Tako ocenjujejo zaupanje staršev tudi trenerji. Na petstopenjski lestvici, kjer je največja ocena 5, ima zaupanje v trenerja na strani očeta oceno 4,57, enako oceno pa pripisuje tudi mama. Prav zaupanje v trenerja pa je pogoj, da starši ob uspehu in neuspehu na tekmi reagirajo razumno in vzgojno, ter s tem ne posegajo v kompetence trenerja.

3.5 ŠPORTNA IZOBRAZBA STARŠEV PRI VPLIVU NA TRENERJA

Zadnji dejavnik, katerega vpliv smo želeli ugotoviti, je športna izobrazba staršev. Ali sta večja količina športnega znanja in morebitna strokovna izobrazba iz športne smeri vzrok, da starši manj vplivajo na trenerja, ker poznajo zakonitosti vadbe, športno panogo in razvoj športnika?

Rezultati iz *tabele 8* so pokazali, da so bile mame tekmovalno aktivne na športnem področju v večji meri kot očetje; postavka: »Tekmovali v športu«. Ta razlika postane statistično pomembna, ko primerjamo trener-oče. Veliko več je trenerjev, ki so tekmovali v športu, kot očetov. Sklepamo, da je zato praktično znanje s področja športa na strani trenerjev, medtem ko v primerjavi med trener-mama tega ne morem trditi, saj tam razlik ni.

Statistično pomembne razlike se pojavijo pri postavki: »Izobraževanje o športu«. Trenerji imajo višjo oceno izobraževanja o športu, kar pa je po svoje logično, saj je permanentno strokovno izobraževanje trenerjeva nuja. So pa statistično nepomembne razlike, vendar so med mamo in očetom, kjer imajo mame nekoliko višjo oceno za izobraževanje kot očetje.

Mera trditve pri postavki: »Prednost za otroka, če imajo starši znanje o smučanju«, je pri trenerjih in starših ocenjena podobno in med njimi ni razlik.

Rezultati ne omogočajo, da bi ugotovil povezavo med športno izobrazbo in vplivom na trenerja. Lahko pa sklepamo, da izobraževanje o športu in smučanju ne povečuje vpliva na trenerja.

3.6 ANALIZA USMERJENEGA INTERVJUJA S TRENERJEM

Vprašanja v usmerjenem intervjuju so bila podobna anketnim vprašanjem za trenerje z namenom, da se odgovori morda ne oddaljijo preveč od bistva problema. Hkrati je bil glavni namen intervjuja s trenerjem, da se odločitve o hipotezah sprejmejo z večjo gotovostjo in sklepanje o pojavu, ki ga preučujemo, postane objektivnejše.

3.6.1 Pvi tematski sklop

Višina zneska, ki ga starši prispevajo za otroka v eni smučarski sezoni, se po mnenju trenerja giblje med 4.000 in 8.000 €. Takšen razpon je vzrok sistema v klubu, kjer se višina stroška za tekmovalca odmerja glede na njegove rezultate.

V anketnem vprašalniku za starše in trenerje so postavke za višino finančnega prispevka razdeljene na starše, ki plačujejo 4.000 € in manj ter 5.000 € in več. Na podlagi te delitve smo lahko primerjali dve skupini staršev med seboj.

Trener se v veliki meri strinja, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri odločanju o treningih in tekmah, če bi morali plačevati več. Prav tako je mnenja, da bi ob povečanju finančnih prispevkov starši želeli imeti večji nadzor nad njegovim delom.

Trener tako sklepa, da bi bil ob povečanju denarnega vložka vpliv staršev na trenerja bistveno večji. En vpliv gre v smeri sprejemanja odločitev glede treniranja in tekmovanja (kvantitativno, kvalitativno), drugi vpliv pa v smeri nadzora (posrednega, neposrednega) nad trenerjevim delom. Zaključimo lahko, da bi starši vplivali več, če bi morali plačevati več.

Od trenerja smo želeli izvedeti, ali je trenutno razlika v vplivu med starši, ki plačujejo več in starši, ki plačujejo manj. Trener meni, da je razlika v vplivu odvisna od posameznika, da pa sicer trenutno ne čuti večjega vpliva pri tistih starših, ki plačujejo več.

3.6.2 Drugi tematski sklop

Neuspeh je velikokrat vzrok za nezadovoljstvo tako pri trenerju kot tudi pri starših in seveda tekmovalcu. Vsak posameznik drugače reagira na neuspeh. V tretjem tematskem sklopu nas je zanimalo mnenje trenerja glede vpliva staršev v odvisnosti od otrokovega neuspeha.

Pri postavki, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri odločitvah trenerja, če bi bili otrokovi rezultati zelo dobri, je trener odgovoril nikalno. Sklepamo, da so starši zadovoljni z načinom dela trenerja, kadar so rezultati dobri. Tako ne želijo ničesar spreminjati in hkrati ne povečajo vpliva na odločitve trenerja.

Pri obrnjeni postavki, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri odločitvah trenerja, če bi bili otrokovi rezultati zelo slabi, pa je trener odgovoril pritrdilno. Iz trenerjevega odgovora sklepamo, da starši pri slabem rezultatu otroka ne zaupajo več v popolnosti trenerju in želijo vplivati na njegove odločitve.

Potrditev te domneve je še en pritrdilen odgovor trenerja pri postavki, da bi starši na različne načine vplivali na trenerja, če bi bili slabi rezultati na tekmovanjih v daljšem časovnem obdobju. Torej, da bi bil otrok neuspešen na več zaporednih tekmovanjih. Trener je mnenja, da bi takrat starši na različne načine vplivali nanj.

Zaključimo lahko, da je slab rezultat oziroma več slabih rezultatov otroka na tekmovanjih vzrok za večji in različen vpliv staršev na delo in odločitve trenerja.

Poleg pojava starševskega vpliva na trenerja zaradi slabih rezultatov nas je zanimalo, še na kakšen način bi starši želeli vplivati na trenerja, ko otrok doživlja neuspehe. Trenerjev odgovor nakazuje, da starši ob tekmovalnih neuspehah želijo, da bi otrok več treniral tisto disciplino, kjer je neuspešen.

3.6.3 Tretji tematski sklop

Že v anketnem vprašalniku za trenerje in starše so bile zabeležene razlike v športnem izobraževanju med trenerji in starši ter med očeti in materami. Dejstvo je, da se trenerji bolj izobražujejo in strokovno izpopolnjujejo, saj to prispeva k njihovemu napredku v poklicu. Dejstvo je tudi, da so danes informacije o strokovnih zakonitostih in načelih treniranja dostopne vsakomur.

V tem tematskem sklopu nas je zanimalo mnenje trenerja, ali starši, ki so športno izobraženi, več ali manj vplivajo na delo trenerja za razliko od manj športno izobraženih staršev.

Trener je mnenja, da je od posameznika do posameznika odvisno, ali je za otroka prednost, če ima starš strokovno znanje o alpskem smučanju. Hkrati meni, da je za trenerja prej moteče, če ima starš strokovno znanje o smučanju.

Sklepamo, da nekateri starši s strokovnim znanjem o smučanju lahko otroku-tekmovalcu pomagajo in otroku koristi, medtem ko je strokovna izobraženost starša s področja smučanja lahko za trenerja moteč dejavnik.

Trener ni izpostavil razlike pri vplivu na trenerja med skupinama staršev z višjo in nižjo strokovno športno izobrazbo. Mnenja je, da je vpliv odvisen od posameznega starša.

Iz odgovorov sklepamo, da starši, ki so bolj športno izobraženi, ne povečajo vpliva na delo trenerja in njegove odločitve.

Analiza trenerjevih odgovorov omogoča lažje odločitve sprejemanja hipotez in sklepanja o ravnanju staršev. Odgovori odkrijejo, kako in kdaj bodo starši vplivali na trenerja. Vplivi staršev so odvisni od višine finančnega prispevka in otrokovega neuspeha, v manjši meri pa so odvisni od športne izobrazbe staršev.

Zaradi majhnega vzorca (od 80 poslanih vprašalnikov za starše je bilo vrnjenih za vzorec obdelave le 44) bi lahko za raziskavo dejali, da gre bolj za študijo primera, saj glede na velikost vzorca ne morem posploševati rezultatov in ne moremo trditi, da so rezultati v vseh primerih statistično pomembni. V nekaterih postavkah se kaže smer, v katero se nagiba vpliv. Če bi bil vzorec večji, bi morda bile tudi te postavke statistično značilne.

Drugi problem je občutljivost področja raziskovanja – finančno stanje oziroma vložek. Iz pogovorov s trenerji, starši, preko lastnih izkušenj in odgovorov v anketi smo opazili, da so vprašanja, ki sprašujejo o finančnih sredstvih, zelo občutljiva tema. Z večjim vzorcem in dodano lestvico iskrenosti bi bili rezultati statistično bolj pomembni.

3.7 ODLOČITEV O HIPOTEZAH

Iz rezultatov v *tabeli 10 in 11* lahko sklepamo, da so trenerji mnenja, da imajo starši vpliv na trenerja, vendar je ta zmeren in v mejah normalnega – aktivnega vključevanja staršev v proces

treninga in tekme. Iz rezultatov v *tabeli 9* ugotavljamo, da so razlike med starši, ki plačujejo več in manj. Vendar je že razlika v plačevanju majhna, zato so razlike majhne ali jih ni tudi med posameznimi postavkami, s katerimi smo želeli ugotoviti vpliv staršev v odvisnosti od finančnega prispevka.

V razmislek po podrobnejši študiji nakazuje razlika med starši, ki plačujejo manj in pri njih prisotna večja želja po strokovnem svetovanju svojim otrokom na treningu in tekmah, za razliko od staršev, ki plačujejo več in njihovi večji želji po vplivu na delo trenerja.

Iz analize rezultatov smo sprejeli naslednje odločitve glede oblikovanih delovnih hipotez, postavljenih v začetni fazi raziskave:

1. Prvo delovno hipotezo H1: Starši vplivajo na odločitve trenerja zaradi večjega finančnega prispevka, sprejmemo.
2. Drugo delovno hipotezo H2: Starši povečajo vpliv na odločitve trenerja zaradi slabših rezultatov svojega otroka, zavrnamo.
3. Tretjo delovno hipotezo H3: Starši, ki so bolj športno izobraženi, ne povečajo vpliva na trenerjeve odločitve, sprejmemo.

Dejstvo je, da je vzorec preučevanja premajhen, dobljeni rezultati in opravljene primerjave pa v nekaterih ključnih postavkah omogočajo korektno sprejemanje odločitev glede hipotez, pri drugih postavkah pa je odločitev težja.

3.8 PRIMERJAVA UGOTOVITEV RAZISKAVE Z DRUGIMI RAZISKAVAMI

Avtorji številnih raziskav, ki raziskujejo vlogo staršev v sodobnem športu, povdarjajo finančno participacijo staršev, kot neizogibno pomoč družine pri otrokovem ukvarjanju s športom.

Ugotovitve naše raziskave kažejo, da je višina finančnega prispevka staršev pomemben dejavnik vpliva staršev na trenerjeve odločitve. Kot ugotavljajo Petrovič idr. (1987) in Majerič (2000), je alpsko smučanje v precejšnji meri vezano na visok finančni prispevek s strani staršev. Ob tem pa se pojavljajo različni interesi staršev, ki rušijo njihovo optimalno vlogo, kot jo navajajo Tušak idr. (2009).

Ugotovitve naše raziskave kažejo tendenco, da se starši in trenerji v alpskem smučanju zavedajo svoje vloge. Enako ugotavlja Duncan (1997, v Tušak idr., 2009). Predvsem težnja po uspehu otroka, nemalokrat povzroči da starši preveč posegajo na trenerjeve odločitve. Na to opozarjata Doupona in Petrovič (2007), ki povdarjata predvsem preveliko izgorelost mladih športnikov kot vzrok velike ambicioznosti staršev. Enak trend je razviden iz analize usmerjenega intervjuja s trenerjem, ki smo ga opravili v raziskavi. Ob neuspehu tekmovalca

starši želijo, da bi otrok treniral več tisto disciplino kjer je slabši. Podoben trend ambicioznosti staršev se vidi tudi preko predpostavke vključene v anketni vprašalnik: «Zmagovati za vsako ceno». Primerjava med trenerjem in starši je statistično značilna. Trenerji so mnenja, da starši želijo, da bi otrok zmagoval za vsako ceno. Podobno razmišlja tudi Majerič (2000). Morda se te prikrite ambicioznosti starši sploh ne zavedajo.

Tušak idr. (2003) navajajo, da starši za slabe rezultate v športu največkrat krivijo trenerja ali nekatere zunanje razloge. Takšni starši hitro začnejo odločati tudi o strokovnih pogledih. Naša raziskava tega mnenja ni potrdila. Iz rezultatov raziskave ne moremo sklepati, da starši za otrokov neuspeh krivijo trenerja.

Je pa meja med pozitivno in negativno vlogo staršev tanka. Tušak idr. (2003) povdarjajo, da se starši zelo hitro spremenijo iz podpornika v kritika. Tudi v raziskavi smo opazili pomembno statistično razliko. V postavki: »Prilaščanje trenerjeve vloge«, so trenerji mnenja, da si starši prilaščajo to vlogo večkrat, kot to trdijo starši (očetje). V primerjavi med mamo in trenerjem pri tej postavki ni statistično pomembnih razlik.

Izobraževanje ima lahko zelo pozitivne posledice. Tako izobraževanje staršev kot tudi trenerjev pozitivno vpliva na vedenje obojih in na njun odnos ter motivacijo za sodelovanje v športu, kar je v svoji raziskavi dokazal Gimeno (2003, v Kajtna in Tušak, 2007). V naši raziskavi smo ugotovili, da starši, ki so bolj športno izobraženi, ne povečajo vpliva na trenerjeve odločitve. Je pa dejstvo, da so trenerji bolj športno izobraženi, kot starši.

4. SKLEP

Ukvarjanje z vrhunskim športom je tvegana naložba. Nikoli se z gotovostjo ne ve, kje so meje. Vložek in žrtvovanje otrok in staršev je preveliko, da bi bilo ukvarjanje z alpskim smučanjem prepuščeno naključju in zgolj v domeni uživanja, dokler traja. Vključevanje otrok v organizirano vadbo je postala investicija v prihodnost, od katere starši veliko pričakujejo.

Zato nadzor nad procesom razvoja otroka, po možnosti v vrhunskega poklicnega športnika in odgovornimi izvajalci procesa, ni in ne sme biti grožnja za trenerja. Postane del njegovega delovanja in ustvarjanja, ki ga trener sprejme kot odgovornost do poštenega dela s svojimi varovanci.

Namen naloge je predstaviti vloge in naloge obeh ključnih dejavnikov v vrhunskem športu mladih, torej trenerja in staršev. Tako eni kot drugi se morajo zavedati, da sta popolnoma soodvisna in enakovredna. Vsak s svojimi odgovornostmi in prizadevanji za doseg skupnega cilja – športnega napredka. Naj strokovnjaki še tako poudarjajo koristnost ukvarjanja s športom za zdravje in normalen biopsihosocialni razvoj, s katerimi se popolnoma strinjamo, se sistem vrednot spremeni, kadar je vložek od 5.000 do 10.000 € na leto, 50 % manj števila dni v šoli in čez 1.000 ur voženj na treninge. Takrat postane rezultat na tekmi primarna vrednota. In ugotovitve raziskave to tudi nakazujejo, vsaj kar se tiče trditev trenerjev.

Poleg predstavitve nalog in okvirjev delovanja ter medsebojnih interakcij med trenerji in starši, pa je namen naloge ugotoviti, ali dejavniki, ki so vedno bolj dominantni v alpskem smučanju, res predstavljajo vzroke za povečan pritisk na trenerja s strani staršev.

Ti dejavniki so:

1. Veliki finančni stroški staršev, potrebni za nemoteno treniranje otrok,
2. Velika pričakovanja staršev in njihove reakcije ob neuspehu otroka,
3. Kvazi-strokovni forumi, svetovanja in informacije o športnem treniranju, dostopne preko različnih medijev, predvsem spleta.

V raziskavi smo dobili potrditev, da je vpliv staršev na delo trenerja v največji meri odvisen prav od trenerja. Če ima zaupanje staršev in otrok, je vpliv zmeren oziroma starši le predlagajo in sodelujejo pri odločitvah. Predpogoj za zaupanje pa so seveda dobri rezultati ali pa vsaj napredek tekmovalca. Pri ugotavljanju vpliva v odvisnosti od višine finančnega prispevka je veliko težje sprejeti gotove zaključke. Dvom o iskrenosti odgovorov obstaja. Vzorec je zelo majhen. Statistične razlike, ki lahko potrdijo domneve, so, hkrati pa je preveč postavk, vključenih v primerjavo, kjer razlik ni. Večji finančni strošek poveča vpetost staršev v delo trenerja, koliko in kdaj, pa so vprašanja za nadaljnje raziskave.

Ugotovitev raziskave ni toliko mišljena za same starše in trenerje, temveč predvsem za nacionalne panožne zveze, smučarske klube in državne institucije s področja športa. Zakaj? Namen teh organizacij je, da obstajajo zaradi športnikov. Te organizacije bodo morale razbremeniti starše vsaj del finančnega bremena za vrhunsko športno udejstvovanje otrok in mladine, če želijo, da bodo v prihodnosti sploh obstajale. Le tako vidimo smisel ugotovitvam

strokovnjakov multidisciplinarnih znanosti o športu, o koristnosti ukvarjati se z vrhunskim športom. Ugotovitve raziskave naj bodo iztočnica novim poglobljenim študijam razvoja in delovanja alpskega smučanja v Sloveniji, tako da bodo starši postali starši in trenerji ostali trenerji.

5. LITERATURA

- Bednarik, J. (1999). *Nekateri vidiki financiranja in organiziranosti športa v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Bohanec, M., Kapus, V., Leskošek, B. in Rajkovič, V. (2000). *Talent, ekspertni sistem za usmerjanje otrok in mladine v športne panoge*. Uporabniški priročnik. Ljubljana: MZŠŠ, Zavod RS za šolstvo.
- Cecić Erpič, S. (2005). Moj otrok in tekmovalni šport-da ali ne? *Otrok in družina*, (1), 26–27.
- Cote, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The sport psychologist*, 13 (4), 395–418.
- Doupona, M. in Petrovič, K. (2007). *Šport in družba. Sociološki vidiki* (dopolnjena izd.). Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Duncan, J. (1997). Focus group interviews with elite young athletes, coaches and parents. V J. Kremer, K. Trew in S. Ogle (Ur.), *Young Peoples Involvement in Sport*. London: Routledge.
- DZS (2008).
- Gladwell, M. (2009). *Prebojniki, resnica o uspehu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jamnik, M. (2009). Iskanje in razvoj talentov v različnih življenjskih obdobjih – diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo.
- Kajtna, T. (2006). Psihološki profil vodilnih slovenskih športnih delavcev – doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Kajtna, T. in Tušak, M. (2007). *Trener: športna psihologija in trenerji*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Lešnik, B., Murovec, S. in Gašperšič, B. (2002). Opredelitev oblik drsenja in smučanja, V: Guček, A. in Videmšek, D. *Smučanje danes*. Ljubljana: ZUTS.
- Lešnik, B. (1996). Vrednotenje modela uspešnosti mlajših dečkov v alpskem smučanju – magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Majerič, M. (2000). Zdi se, da ima smučanje dva začetka. *Šport mladih*, letnik 8, št. 57, marec (3), 40–41.

- Martens, R. (1997). *Successful coaching: a publication for the American Sport Education Program and the National Federation Interscholastic Coaches Association*. Auckland: Human Kinetics.
- *Nedelo* 25, oktober 2010, leto 52/št. 248.
- Petrovič, K., Šmitek, J. in Žvan, M. (1983). *Pot do uspeha*. Ljubljana: samozaložba.
- Pihlar T. in Pogačnik J. (2004). Klub nudi samo kombi, vrtalko in kole, drugo plačlaš sam, Pridobljeno 12. 9. 2010 s http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/75179.
- Posega, T. (2006). *Analiza tekmovanj smučarjev cicibanov z vidika otrok, staršev in trenerjev – diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Rajtmajer, D. (2004). *Vse kolajne trenerja Filipa Gartnerja, kako postati uspešen trener*. Maribor: PR plus: Alda studio.
- Retar, I. (2006). *Uspešno upravljanje športnih organizacij*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Inštitut za kineziološke raziskave, Založba Annales.
- Statistični letopis Republike Slovenije. (2001).
- Šugman, R., Bednarik, J., Doupona Topič, M., Jurak, G., Kolarič, B., Kolenc, M. idr. (2006). *Športni menedžment*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Tušak, M. in Tušak, M. (2001). *Psihologija športa* (3. dopolnjena izdaja). Ljubljana: ZIFF.
- Tušak, M., Marinšek, M. in Tušak, M. (2009). *Družina in športnik*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Tušak, M., Tušak, M. in Tušak, M. (2003). *Vloga družine in staršev v športu*. Zalog: Klub MT Zalog.
- Tušak, M. (2001). *Psihologija športa mladih*. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije.
- Tušak, M. (2009). Starši in otroci športniki, Pridobljeno 14. 9. 2010 iz <http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/3540/Star%C5%A1i-in-otroci-%C5%A1portniki>.
- Tušak, M. (2010). Mladi in zdravje. Prednosti oziroma slabosti (vrhunskega) športa, Pridobljeno 14. 9. 2010 s <http://www.med.over.net>.
- Velikonja, M., Stankovič, P. in Starc, G. (2009). *Kalejdoskop športa, uvod v športne študije*. Maribor: Aristej.
- <http://www.sloski.si> (12. 10. 2010).

- <http://www.olympic.si/index.php?id=19>.

5. Kolikšen je vaš skupni finančni strošek na leto, namenjen za smučanje otroka?

- a) do 1.000 €
- b) 1.000–3.000 €
- c) 3.000–5.000 €
- d) več kot 5.000 €

6. Ali ste kdaj tekmovali v športu?

- a) DA
- b) NE

7. Če ste odgovorili z DA, obkrožite najvišji rang tekmovanj, v katerem ste tekmovali.

- a) regijska tekmovanja
- b) državna tekmovanja
- c) mednarodna tekmovanja
- d) tekmovanja svetovnega ranga (svetovni pokal, svetovno prvenstvo)
- e) olimpijske igre

8. Ali se strokovno izobražujete o športu, tako da ...?

- a) berete strokovno literaturo
- b) spremljate internet
- c) obiskujete strokovne tečaje in seminarje
- d) ste opravili izobraževanje za trenerski naziv
- e) imate strokovno izobrazbo s področja športa
- f) se ne izobražujete o športu

9. Kdo je po vašem mnenju odgovoren za otrokov uspeh na tekmi?

(Možen je en odgovor. Obkrožite tistega, ki je po vašem mnenju v največji meri odgovoren.)

a) trener

b) starši

c) otrok sam

10. Kdo je po vašem mnenju odgovoren za otrokov neuspeh na tekmi?

(Možen je en odgovor. Obkrožite tistega, ki je po vašem mnenju v največji meri odgovoren.)

a) trener

b) starši

c) otrok sam

Pred vami je sklop vprašanj. Odgovori so podani v obliki trditev v petstopenjski lestvici. Če trditev **nikoli** ne velja, obkrožite **1**. Če trditev **skoraj nikoli** ne velja, obkrožite **2**. Če trditev velja **včasih**, obkrožite **3**. Če trditev **skoraj vedno** velja, obkrožite **4**, če pa trditev **vedno velja**, potem obkrožite **5**.

1 – nikoli 2 – skoraj nikoli 3 – včasih 4 – skoraj vedno 5 – vedno

11.	Ali mislite, da je prednost za otroka, če imajo starši strokovno znanje o alpskem smučanju?	1	2	3	4	5
12.	Ali se mesečno sestajate s trenerjem za pogovore o aktualnih problemih?	1	2	3	4	5
13.	Ali zaupate trenerju?	1	2	3	4	5
14.	Ali ste zelo kritični do trenerja?	1	2	3	4	5
15.	Ali nasprotujete trenerjevim odločitvam?	1	2	3	4	5

16.	Ali morda trenerjeve odločitve celo spreminjate?	1	2	3	4	5
17.	Ali si prilaščate trenerjevo vlogo?	1	2	3	4	5
18.	Ali svetujete trenerju, kako bi moral trenirati vaš otrok?	1	2	3	4	5
19.	Ali svetujete trenerju, koliko dni snežnih treningov bi moral imeti vaš otrok?	1	2	3	4	5
20.	Ali s trenerjem sodelujete pri oblikovanju letnega načrta treninga?	1	2	3	4	5
21.	Ali bi želeli imeti večji vpliv pri trenerjevih odločitvah, če bi bili rezultati otroka zelo <u>dobri</u>?	1	2	3	4	5
22.	Ali bi želeli imeti večji vpliv pri trenerjevih odločitvah, če bi bili rezultati otroka zelo <u>slabi</u>?	1	2	3	4	5
23.	Ali bi želeli imeti večji nadzor nad delom trenerja, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?	1	2	3	4	5
24.	Ali bi želeli imeti večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?	1	2	3	4	5
25.	Ali bi od otroka zahtevali, da trenira več, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?	1	2	3	4	5

26.	Ali pri vašem otroku dajete prednost uživanju v smučanju pred rezultatom na tekmi?	1	2	3	4	5
27.	Ali želite, da bi vaš otrok zmagoval za vsako ceno?	1	2	3	4	5
28.	Ali si kdaj želite najeti dodatnega individualnega smučarskega trenerja za vašega otroka?	1	2	3	4	5
29.	Ali mislite, da so večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v alpskem smučanju?	1	2	3	4	5
30.	Ali spremljate otroka na <u>treningu</u>?	1	2	3	4	5
31.	Ali spremljate otroka na <u>tekmi</u>?	1	2	3	4	5
32.	Ali na <u>treningu</u> svetujete otroku s strokovnimi nasveti?	1	2	3	4	5
33.	Ali na <u>tekmi</u> svetujete otroku s strokovnimi nasveti?	1	2	3	4	5

Priloga 2. Anketni vprašalnik za trenerje

Anketni vprašalnik za trenerje

Če izpolnujete več kot en anketni vprašalnik (za dva ali tri tekmovalce), na vprašanja od 1–8 odgovorite samo enkrat.

1. **Spol** (ustrezno obkrožite) M Ž

2. **Starost** (ustrezno obkrožite)

- a) 20–30 let c) 41–50 let
b) 31–40 let d) 51 in več let

3. **Vaša izobrazba** (ustrezno obkrožite)

- a) osnovna šola
b) srednja poklicna šola
c) gimnazija
d) višja strokovna šola
e) visoka strokovna šola
f) univerzitetna izobrazba
g) magisterij
h) doktorat

4. **Ali ste kdaj tekmovali v športu?**

- a) DA b) NE

5. Če ste odgovorili z DA, obkrožite najvišji rang tekmovanj, v katerem ste tekmovali.

- a) regijska tekmovanja
- b) državna tekmovanja
- c) mednarodna tekmovanja
- d) tekmovanja svetovnega ranga (svetovni pokal, svetovno prvenstvo)
- e) olimpijske igre

6. Ali se strokovno izobražujete o športu, tako da ...?

- a) berete strokovno literaturo
- b) spremljate internet
- c) obiskujete strokovne tečaje in seminarje
- d) ste opravili izobraževanje za trenerski naziv
- e) imate strokovno izobrazbo s področja športa
- f) se ne izobražujete o športu

7. Kolikšen menite, da je starševski skupni finančni strošek na mesec, namenjen za smučanje enega otroka?

- a) do 100 €
- b) 100–300 €
- c) 300–500 €
- d) več kot 500 €

8. Kolikšen menite, da je starševski skupni finančni strošek na leto, namenjen za smučanje enega otroka?

- a) do 1.000 €
- b) 1.000 – 3.000 €
- c) 3.000 – 5.000 €
- d) več kot 5.000 €

Naslednji odgovori se navezujejo na tekmovalca-ko

9. Kdo je po vašem mnenju odgovoren za otrokov uspeh na tekmi?

(Možen je en odgovor. Obkrožite tistega, ki je po vašem mnenju v največji meri odgovoren.)

a) trener

b) starši

c) otrok sam

10. Kdo je po vašem mnenju odgovoren za otrokov neuspeh na tekmi?

(Možen je en odgovor. Obkrožite tistega, ki je po vašem mnenju v največji meri odgovoren.)

a) trener

b) starši

c) otrok sam

Pred vami je sklop vprašanj. Odgovori so podani v obliki trditev v petstopenjski lestvici. Če trditev **nikoli** ne velja, obkrožite **1**. Če trditev **skoraj nikoli** ne velja, obkrožite **2**. Če trditev velja **včasih**, obkrožite **3**. Če trditev **skoraj vedno** velja, obkrožite **4**, če pa trditev **vedno velja**, potem obkrožite **5**.

1 – nikoli 2 – skoraj nikoli 3 – včasih 4 – skoraj vedno 5 – vedno

11.	Ali mislite, da je prednost za otroka, če imajo starši strokovno znanje o alpskem smučanju?	1	2	3	4	5
12.	Ali se mesečno sestajate s starši za pogovore o aktualnih problemih?	1	2	3	4	5
13.	Ali menite, da vam starši zaupajo?	1	2	3	4	5
14.	Ali menite, da so starši zelo kritični do vas?	1	2	3	4	5

15.	Ali menite, da starši nasprotujejo vašim odločitvam?	1	2	3	4	5
16.	Ali morda starši vaše odločitve celo spreminjajo?	1	2	3	4	5
17.	Ali menite, da si starši prilaščajo vašo vlogo?	1	2	3	4	5
18.	Ali vam starši svetujejo, kako bi morali trenirati njihovega otroka?	1	2	3	4	5
19.	Ali vam starši svetujejo, koliko dni snežnih treningov bi moral imeti njihov otrok?	1	2	3	4	5
20.	Ali s starši sodelujete pri oblikovanju letnega načrta treninga?	1	2	3	4	5
21.	Ali menite, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri vaših odločitvah, če bi bili rezultati otroka zelo <u>dobri</u>?	1	2	3	4	5
22.	Ali menite, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri vaših odločitvah, če bi bili rezultati otroka zelo <u>slabi</u>?	1	2	3	4	5
23.	Ali menite, da bi starši želeli imeti večji nadzor nad vašim delom, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?	1	2	3	4	5
24.	Ali menite, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?	1	2	3	4	5

25.	Ali menite, da bi starši od otroka zahtevali, da trenira več, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?	1	2	3	4	5
26.	Ali menite, da starši pri otroku dajejo prednost uživanju v smučanju pred rezultatom na tekmi?	1	2	3	4	5
27.	Ali menite, da starši želijo, da bi otrok zmagoval za vsako ceno?	1	2	3	4	5
28.	Ali menite, da si starši želijo najeti dodatnega individualnega smučarskega trenerja za otroka?	1	2	3	4	5
29.	Ali mislite, da so večja pričakovanja staršev za otrokov uspeh povezana z visokimi finančnimi vložki v alpskem smučanju?	1	2	3	4	5
30.	Ali starši spremljajo otroka na <u>treningu</u>?	1	2	3	4	5
31.	Ali starši spremljajo otroka na <u>tekmi</u>?	1	2	3	4	5
32.	Ali starši na <u>treningu</u> svetujejo otroku s strokovnimi nasveti?	1	2	3	4	5
33.	Ali starši na <u>tekmi</u> svetujejo otroku s strokovnimi nasveti?	1	2	3	4	5

Priloga 3. Usmerjeni intervju s trenerjem

- 1. Koliko mislite, da so celotni stroški za treninge in tekmovanja v eni sezoni na enega otroka, ki ga morajo plačati starši?**

- 2. Ali menite, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri odločanju o treningu in tekmah, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?**

- 3. Ali menite, da bi starši želeli imeti večji nadzor nad vašim delom, če bi morali povečati finančne prispevke za smučanje?**

- 4. Ali starši, ki plačujejo več, tudi bolj vplivajo na vaše odločitve, za razliko od staršev, ki plačujejo manj?**

- 5. Ali mislite, da je prednost za otroka, če imajo starši strokovno znanje o alpskem smučanju?**

- 6. Ali starši, ki so strokovno izobraženi s področja športa, več ali manj vplivajo na vaše delo, za razliko od staršev, ki takšne izobrazbe nimajo?**

- 7. Ali menite, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri vaših odločitvah, če bi bili rezultati otroka zelo dobri?**

- 8. Ali menite, da bi starši želeli imeti večji vpliv pri vaših odločitvah, če bi bili rezultati otroka zelo slabi?**

- 9. Ali menite, da bi starši na različne načine vplivali na vas, če bi bili rezultati otroka na tekmah v daljšem časovnem obdobju slabi?**

- 10. Kako starši vplivajo na vas, če so rezultati otroka na več tekmah slabi?**